

Kobiety na rynku pracy województwa lubuskiego

Zasada równouprawnienia kobiet i mężczyzn zagwarantowana jest we wszystkich krajowych aktach prawnych dotyczących praw człowieka m. in. w Konstytucji RP Art. 33 "Kobieta i mężczyzna mają w szczególności równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagradzania za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń."

Zasada ta zawarta jest również w wielu międzynarodowych aktach m. in. Pakty Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych, Konwencję ONZ w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Konwencje Międzynarodowej Organizacji Pracy nr 111 w sprawie dyskryminacji w zatrudnieniu i wykonywaniu zawodu, nr 156 w sprawie równych szans i jednakowego traktowania pracowników obu płci oraz Europejską Kartę Socjalną dotyczących praw człowieka, które zostały podpisane i ratyfikowane przez Polskę.

Problematyka równego traktowania bez względu na płeć nie zawsze była obecna w działaniach uczestników krajowego rynku pracy.

Dopiero od stycznia 2002r obowiązują nowe uregulowania w Kodeksie Pracy (Rozdział II "Podstawowe zasady prawa pracy", Rozdział IIa "Równe traktowanie kobiet i mężczyzn") wyraźnie zobowiązujące pracodawców do równego traktowania kobiet i mężczyzn, zarówno w zatrudnieniu, jak i w wynagrodzeniu. Lecz na rezultaty działania tych przepisów przyjdzie jeszcze trochę poczekać.

Konstytucyjne równe prawo kobiety i mężczyzny do zatrudnienia reguluje również znowelizowana w czerwcu 2001r ustawa o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu. Zgodnie z art. 12 ust. 3 tej ustawy istnieje bezwzględny zakaz umieszczania w ofertach zatrudnienia, zgłaszanych urzędowi pracy, oczekiwań co do płci poszukiwanych kandydatów. Zakaz ten wzmocniono art. 66 pkt. 3 przewidującym karę grzywny za odmowę przyjęcia do pracy określonej osoby z uwagi na jej płeć.

Wspólnota Europejska poprzez m. in. Dyrektywę 2000/43/WE oraz Traktat Amsterdamski również kładzie duży nacisk na bardziej skuteczną realizację zasady niedyskryminacji ze względu na kryterium płci, chociaż z badań Eurostatu wynika, że dotychczas w żadnym z krajów Unii Europejskiej równość traktowania nie została jeszcze osiągnięta.

W przeprowadzonej analizie wykorzystano dane statystyczne Wojewódzkiego Urzędu Pracy (sprawozdania MPiPS – 01 wraz z załącznikami) i Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze, oraz wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności

Analiza zachodzących zmian w wielkości i strukturze bezrobocia wśród kobiet może być wykorzystana do ukierunkowania działań struktur samorządowych w tworzeniu lokalnych programów aktywizacji zawodowej i przeciwdziałania bezrobociu wśród kobiet.

STRUKTURA ADMINISTRACYJNO-DEMOGRAFICZNA

Województwo lubuskie w wyniku reformy administracyjnej (01.01.1999r.) powstało w większości z gmin dawnych województw gorzowskiego i zielonogórskiego. Funkcje ośrodków stołecznych (stolice) pełnią dwa miasta:

- Zielona Góra – siedziba władz samorządowych,
- Gorzów Wielkopolski – siedziba administracji rządowej.

Lubuskie leży w środkowo-zachodniej części Polski, granicząc z województwami: zachodniopomorskim, wielkopolskim, dolnośląskim.

Województwo lubuskie pod względem powierzchni jest jednym z mniejszych w Polsce, zajmuje 13984 km² tj. 4,5% powierzchni kraju. Znajdują się w nim 42 miasta oraz 1529 miejscowości wiejskich.

Pod względem liczby ludności Lubuskie jest najmniejszym spośród szesnastu województw, ludność województwa to 2,6% mieszkańców kraju.

Tabela 1: LUDNOŚĆ W WOJEWÓDZTWIE

Wyszczególnienie		Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001		Dynamika 01/99 [%]
		Liczba w tys.	Udział kobiet [%]	Liczba w tys.	Udział kobiet [%]	Liczba w tys.	Udział kobiet [%]	
Ludność zam. w województwie	Ogółem	1023,48	51,17	1023,98	51,19	1024,5	51,21	100,1
	Kobiety	523,75		524,15		524,68		100,2

Ludność zam.	Ogółem	360,89		361,82		362,97		100,6
			49,98		50,0		50,01	
Na wsi	Kobiety	180,38		180,93		181,53		100,6

Źródło: Roczniki Statystyczne Województwa Lubuskiego 2000 – 2002, US Zielona Góra.

Z przedstawionego wyżej zestawienia wynika, że udział populacji kobiet w ogólnej liczbie ludności nieznacznie rośnie (dynamika 01/99 - 100,2) i wynosi 51,21%, w tym okresie ogólnopolski wskaźnik udziału kobiet wniósł 51,44% (dynamika 01/99 - 100) przy nieznacznym spadku liczby mieszkańców kraju.

Liczba kobiet w Lubuskim przypadająca na 100 mężczyzn w analizowanym okresie wynosi 105, natomiast w Polsce 106.

Region lubuski należy do jednego z najrzadziej zaludnionych regionów Polski – na 1 km² przypada 73 osoby (Dolnośląskie – 149, Wielkopolskie – 113, Zachodniopomorskie – 76). Niższa gęstość zaludnienia występuje tylko w Warmińsko – Mazurskim i Podlaskim.

Województwo Lubuskie podzielone jest na 13 powiatów (od 01.01.2002r. – 14 powiatów), w tym 2 grodzkie (Gorzów Wlkp. i Zielona Góra) oraz 11 ziemskich. Zróżnicowanie pomiędzy powiatami pod względem liczby ludności (gęstość zaludnienia) jest znaczne, dotyczy to również kobiet co ilustruje poniższa tabela.

Tabela 2: KOBIETY W POWIATACH (w tys.)

Powiaty	Rok 1999	Rok 2000	Rok 2001	Udział kobiet [%]	Dynamika 01/99 [%]
I miasta na prawach powiatu					
Gorzowski	31,77	31,91	32,10	50,52	101,05
Krośnieński	30,25	30,25	29,97	50,29	99,09
Międzyrzeczki	30,63	30,59	30,66	50,37	100,11
Nowosolski	65,06	65,07	65,17	51,11	100,16
Słubicki	23,95	24,0	24,15	50,65	100,83
Strzelecko-Drezdenecki	26,18	26,17	26,18	50,94	100,0
Sulęciński	18,05	18,03	18,03	50,09	99,91
Świebodziński	29,46	29,49	29,46	50,92	99,98
Zielonogórski	43,47	43,73	43,90	50,33	100,98
Żagański	44,04	43,93	43,99	51,40	99,90
Żarski	52,70	52,61	52,45	51,54	99,52
Gorzów Wielkopolski	65,77	65,72	65,75	52,04	99,96
Zielona Góra	62,42	62,65	62,86	52,76	100,71

Źródło: Roczniki Statystyczne Województwa Lubuskiego 2000 – 2002, US Zielona Góra.

Przedstawiona tabela wskazuje, iż najwyższy odsetek kobiet występuje w obu powiatach grodzkich oraz w powiatach żarskim, żagańskim i nowosolskim. Natomiast w powiecie ziemskim gorzowskim odnotowano największą dynamikę wzrostu populacji kobiet.

Wykształcenie jest podstawowym czynnikiem determinującym szansę zarówno dorosłego jak i młodego człowieka na znalezienie pracy. Edukacja pomaga być kreatywnym, zdolnym do szybkiej adaptacji, przygotowanym do ciągłego uczenia się i doskonalenia. Dlatego też niezwykle ważne jest umożliwienie, nie tylko młodzieży, osiągnięcia wysokiego poziomu wykształcenia, ale także zdobywania nowych umiejętności przez osoby już aktywne na rynku pracy. W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat dokonał się znaczny postęp, jeśli chodzi o poziom wykształcenia ludności.

Ilustruje to współczynnik skolaryzacji w województwie lubuskim.

Tabela 3: WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI BRUTTO*

Wyszczególnienie		Grupy wieku	1999r.	2000r./2001r.		2001r./2002r.	
			Ogółem	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety
PODSTAWOWE		7-12	101 ^A	101,1 ^A	100,4 ^A	101,4	100,7
GIMNAZJALNE		13-15				98,1	98,7
ŚREDNIE		15-18	89,8	90,7	92,3	92,21 ^B	93,7 ^B
w tym	Ogólnokształcące	15-18	27,6	29,6	38,7	30,9 ^B	39,7 ^B
	Techniczne i zawodowe	15-18	61,9	61,1	53,6	61,2 ^B	54,0 ^B
POLICEALNE		19-24	4,3	4,5	6,2	9,4 ^C	11,8 ^C
WYŻSZE		19-24	25,1	26,7	31,8	28,1	32,8

Objaśnienia: * - to relacja liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia (niezależnie od

wieku) do liczby ludności w grupie wieku odpowiadającej temu poziomowi nauczania;

w szkolnictwie podstawowym i średnim nie uwzględniono uczących się w szkołach dla

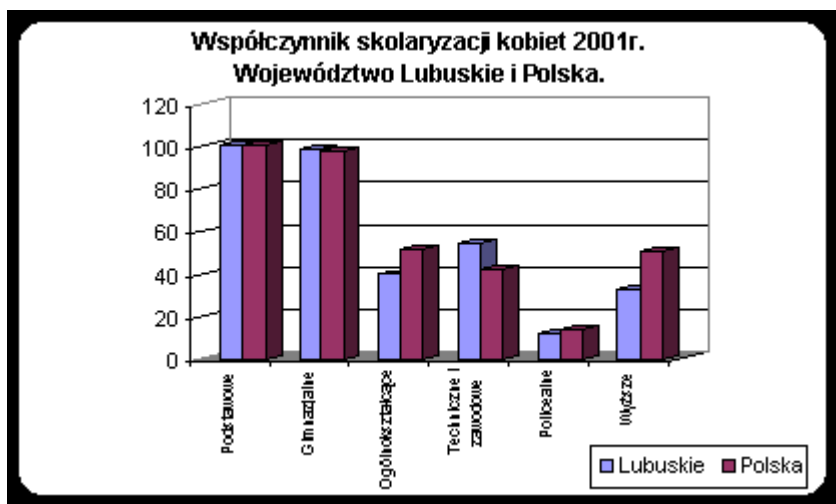
dorosłych, ^A - wiek 7 - 14; ^B - wiek 16 - 18; ^C - wiek 19 – 21

Źródło: *Roczniki Statystyczne Województwa Lubuskiego 2000 – 2002*, US Zielona Góra

Współczynnik skolaryzacji przedstawiony w powyższym zestawieniu wskazuje, iż wzrost poziomu wykształcenia dokonuje się w inny sposób dla mężczyzn i kobiet. Mężczyźni uzyskiwali wykształcenie przez edukację zawodową i techniczną, natomiast kobiety poprzez edukację średnią ogólnokształcącą. Podobna tendencja występuje na terenie całego kraju.

Ponadto na terenie województwa lubuskiego znacznie większy odsetek kobiet niż mężczyzn uzyskuje wykształcenie wyższe.

W całkiem innym świetle "edukację lubuską" stawia porównanie współczynnika skolaryzacji kobiet w Polsce i Województwie Lubuskim.

Źródło: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*; GUS Warszawa,

Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2002; US Zielona Góra.

Z przedstawionego wykresu wynika, że współczynnik skolaryzacji dla lubuskich kobiet z wykształceniem ogólnokształcącym i wyższym jest znacznie niższy niż wskaźnik ten dla tych samych populacji kobiet w kraju. Odwrotna sytuacja występuje dla kobiet z wykształceniem technicznym i zawodowym.

Porównanie to wskazuje iż nieodzownym jest tworzenie i rozwijanie nowoczesnego i efektywnego systemu edukacji ustawicznej.

Sytuacja demograficzna województwa lubuskiego podobnie jak w kraju ulega niekorzystnym zmianom, ilustruje to tabela 4

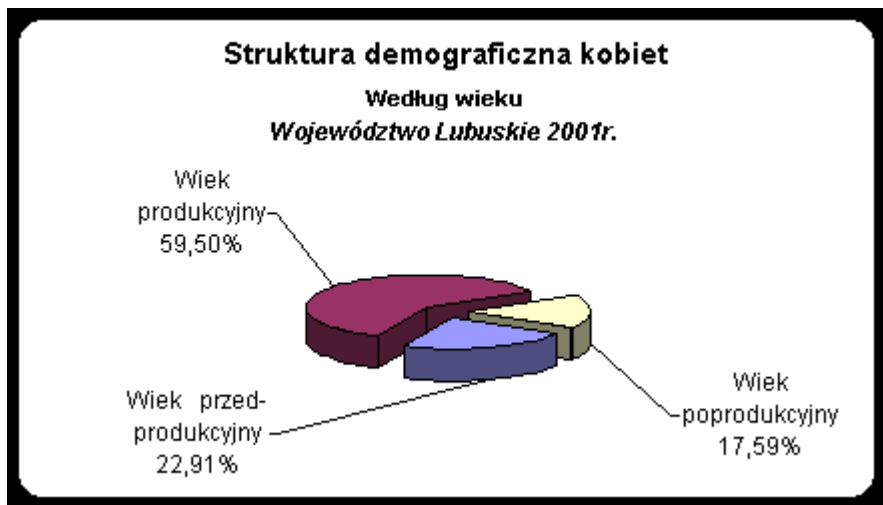
Tabela 4: Struktura demograficzna województwa lubuskiego wg wieku

Wyszczególnienie		Rok 1999	Rok 2000	Rok 2001	Dynamika 01/99 [%]
Ludność* w wieku przedprodukcyjnym	Ogółem	265382	255980	245657	92,56
	Kobiety	130008	125307	120198	92,45
Ludność* w wieku produkcyjnym	Ogółem	626957	635122	644264	102,76
	Kobiety	303402	307443	312197	102,90
Ludność* w wieku poprodukcyjnym	Ogółem	131144	132886	134578	102,62
	Kobiety	90340	91406	92288	102,15
Ludność* zam. w województwie	Ogółem	1023483	1023988	1024499	100,10
	Kobiety	523750	524156	524683	100,18

Objaśnienia: * - na podstawie bilansów.

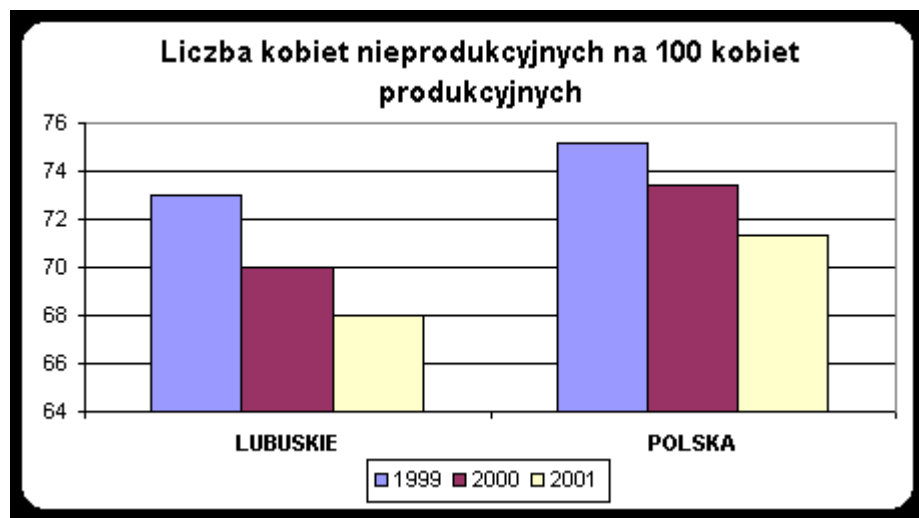
Źródło: *Roczniki Statystyczne Województwa Lubuskiego 2000 – 2002*, US Zielona Góra.

Powyższe zestawienie wskazuje, że w omawianym okresie nastąpił znaczny przyrost liczby osób, zwłaszcza kobiet, w wieku produkcyjnym (tj. kobiety 18 – 59 lat, mężczyźni 18 – 64 lat) oraz w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej). Według danych Urzędu Statystycznego w grupie ludności produkcyjnej nastąpił szczególnie wysoki przyrost liczby osób w wieku niemobilnym (powyżej 44 roku życia). Nadmienić należy, iż województwo lubuskie na tle kraju (średnia krajowa) wyróżnia się stosunkowo wysokim odsetkiem ludności w wieku przed i produkcyjnym (wiek produkcyjny – lubuskie - 62,9%; kraj - 61,9%) oraz niższym odsetkiem ludności w wieku poprodukcyjnym.

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2002; US Zielona Góra

Tendencje rozwoju demograficznego społeczeństwa przedstawić można również za pomocą wskaźnika obrazującego liczbę ludności w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym. I tak, w województwie lubuskim w 2001r. na 100 osób produkcyjnych przypadało 59 osób nieprodukcyjnych (w 1999r. – 63; 2000r. – 61), w kraju wskaźnik ten wynosił 62. Wielkość wskaźnika wśród kobiet prezentuje poniższy wykres.

Źródło: Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej 2000 – 2002; GUS Warszawa,

Roczniki Statystyczne Województwa Lubuskiego 2000 – 2002; US Zielona Góra.

Przedstawiony wskaźnik dotyczący lubuskich kobiet jest o wiele wyższy (w 2001r. – 68) niż analogiczny dla mężczyzn z tego regionu (w 2001r. – 51).

W województwie lubuskim podobnie jak i w Polsce będą zachodzić poważne zmiany w strukturze wiekowej ludności, co znacząco odbije się na regionalnym rynku pracy. Prognozy demograficzne na lata 2005 – 2030 przewidują, że zmniejszy się liczba osób w wieku przed i produkcyjnym, a zwiększy w wieku poprodukcyjnym.

Tabela 5: Struktura demograficzna dla województwa lubuskiego – prognoza.

Wyszczególnienie		Rok 2005	Rok 2010	Rok 2015	ROK 2020	Rok 2030	dynamika 30/05
OGÓŁEM	Ogółem [w tys.]	1032	1042	1055	1060	1041	100,87
	Kobiety [w tys.]	529	535	541	543	534	100,94
WIEK PRODUKCYJNY	Ogółem [w tys.]	677	686	663	632	610	90,10
	Kobiety [w tys.]	330	327	312	295	288	87,27
WIEK PRZED- PRODUKCYJNY	Ogółem [w tys.]	220	207	211	216	192	87,27
	Kobiety [w tys.]	107	101	103	105	93	86,92
WIEK PO- PRODUKCYJNY	Ogółem [w tys.]	135	149	181	213	239	177,03
	Kobiety [w tys.]	92	107	127	143	153	166,30

Źródło: Roczniki Statystyczne Województwa Lubuskiego 2000 – 2002, US Zielona Góra.

Jak wynika z przedstawionej wyżej tabeli "Struktura demograficzna dla województwa lubuskiego – prognoza" do roku 2030 systematycznie będzie maleć udział ludności w wieku produkcyjnym, zwłaszcza dotyczy to będzie kobiet, których ilość w tym okresie zmniejszy się o około 13 punktów procentowych. Zmniejszy się również dość znacznie ilość osób w wieku przedprodukcyjnym, choć liczebność tej populacji podlegać będzie znacznym wahaniom ilościowym.

Drastycznie zwiększy się natomiast ilość osób w wieku poprodukcyjnym, nastąpi wzrost o **77** punktów procentowych.

Przedstawione prognozy demograficzne wskazują, iż wzrost osób poprodukcyjnych spowoduje znaczne zwiększenie wydatków na świadczenia z ubezpieczenia społecznego, przy jednoczesnym zwiększonym zapotrzebowaniu na opiekę zdrowotną i pomoc społeczną, co pośrednio wpłynie na dalsze zwiększenie kosztów pracy. Natomiast wahnięcia ilościowe wieku przedprodukcyjnego, jak też zmniejszanie się wieku produkcyjnego, będą powodować i wymuszać na czynnikach decyzyjnych (rządowych i samorządowych) bardziej aktywne oraz elastyczne podejście i do edukacji, i do rynku pracy.

CHARAKTERYSTYKA KOBIECEGO RYNKU PRACY

Zatrudnienie kobiet

W rezultacie zmian ustrojowych, zapoczątkowanych pod koniec lat osiemdziesiątych, rynek pracy w Polsce uległ istotnym przeobrażeniom. Praca przestała być gwarantowanym prawem przez Konstytucję. W Polsce pojawiło jawne bezrobocie i diametralnie przeobraziło charakter rynku pracy. Od początku lat dziewięćdziesiątych następuje także proces zmniejszania się skali zatrudnienia, jedynie w latach 1993 – 1997 nastąpił okresowy wzrost zatrudnionych. Według danych Urzędu Statystycznego od 1998r. liczba pracujących systematycznie spada, co ilustruje tabela 6.

Tabela 6: PRACUJĄCY w POLSCE i WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Wyszczególnienie		Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001	
		Liczba pracujących w tys.	Dynamika [%]	Liczba pracujących w tys.	Dynamika [%]	Liczba pracujących w tys.	Dynamika [%]
LUBUSKI E	Ogółem	356,7*	100,0	330,1	92,5	317,0	88,9
	Kobiety	174,3	100,0	162,8	93,4	157,9	90,6
POLSKA	Ogółem	15691,7	100,0	15159,2	96,6	14670,6	93,5
	Kobiety	7448,0	100,0	7243,9	97,3	7072,2	95,0

Objaśnienia: ^A - dane wg faktycznego (stałego) miejsca pracy, bez jednostek budżetowych prowadzących

działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego; * - stan na 30.IX.

Źródło: Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej 2000 – 2002, GUS Warszawa,

Roczniki Statystyczne Województwa Lubuskiego 2000 – 2002, US Zielona Góra.

Z przedstawionego zestawienia wynika, że w 2001 roku liczba pracujących kobiet w województwie lubuskim spadła o blisko 10 punktów procentowych w stosunku do roku 1999, w Polsce spadek ten wyniósł 5 %. Należy przyjąć, iż zmniejszenie ilości miejsc pracy spowodowało wprowadzenie trzech reform społecznych (oświata, administracja publiczna i zdrowie), a także restrukturyzacja nieefektywnych gałęzi i branż gospodarki (m. in. górnictwo, przemysł hutniczy, obronny, lekki, PKP, itp.).

Spadek liczby pracujących kobiet w poszczególnych powiatach województwa lubuskiego przedstawia tabela 7.

Tabela 7: PRACUJĄCY* W GOSPODARCE NARODOWEJ w WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Wyszczególnienie	Rok 1999 ^A		Rok 2001		Dynamika kobiety 01/99 [%]
	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	
Ogółem	225323	112005	200575	99965	89,24
Gorzowski	10061	4737	9008	4287	90,50
Krośnieński	9504	4643	7915	3941	84,88
Międzyrzecki	11494	5868	9653	5021	85,56
Nowosolski	22613	11154	20205	10085	90,42
Ślubicki	11039	5229	9909	4932	94,32
Strzelecko-Drezdenecki	9102	4457	7578	3615	81,11

Sulęciński	6815	3377	5863	3366	99,67
Świebodziński	13928	6920	12323	6121	88,45
Zielonogórski	14057	6236	13267	5649	90,59
Żagański	13597	6712	10884	5497	81,90
Żarski	19506	9487	17734	8663	91,31
Gorzów Wielkopolski	42067	22637	36805	19428	85,82
Zielona Góra	41540	20548	39431	19351	94,17

Objaśnienia: * - według faktycznego miejsca pracy; bez osób fizycznych prowadzących działalność

gospodarczą i spółek cywilnych, w których liczba pracujących nie przekracza 9 osób;

^A - stan w dniu 30 IX..

Źródło: *Roczniki Statystyczne Województwa Lubuskiego 2000 – 2002*, US Zielona Góra.

Wynika z niej, że najwyższy spadek zatrudnienia, w omawianym okresie, blisko 20 punktów procentowych odnotowano w powiatach strzelecko-drezdeneckim i żagańskim, najmniejszy spadek w powiecie sulęcińskim.

Do wymienionych wcześniej powodów zmniejszenia ilości miejsc pracy zaliczyć należy również procesy zmian własnościowych, zmiany organizacyjne, stosowanie nowych technik i technologii prowadzących do wzrostu wydajności pracy oraz spadek popytu krajowego i zagranicznego.

W omawianym okresie transformacji obok zmian liczby pracujących następują istotne zmiany w strukturze rynku pracy. Do najistotniejszych zmian należą zmiany struktury pracujących według sektorów ekonomicznych, co obrazuje tabela 8.

Tabela 8: PRACUJĄCY W UE, POLSCE^A i WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Wyszczególnienie		Rok 1995			Rok 1998			Rok 1999		
		UE	Polska	Lubuskie	UE	Polska	Lubuskie *	UE	Polska	Lubuskie *
Pracujący [w tys.]		148406	14771	X	152494	15335	359,8	155272	14573	356,7
Pracujący w pełnym wymiarze czasu pracy [% ogółu pracujących]		16,0	10,5	X	17,4	10,4	X	17,7	10,5	X
Pracujący w sektorach ekonomicznych [% ogółu pracujących]	Rolnictwo	5,3	22,0	X	4,6	18,2	17,0	4,5	18,0	16,9
	Przemysł	30,2	32,3	X	29,7	32,1	30,4	29,3	31,3	30,3
	Usługi	64,5	45,7	X	65,7	49,7	52,5	66,2	50,7	52,7

Objaśnienia: ^A — na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – 1995r., 1998r. – listopad,

1999r. – IV kwarta;

* - stan w dniu 30 IX.

Źródło: *Rocznik Statystyczny Pracy 2001*; GUS Warszawa.

Z przedstawionego zestawienia wynika, że w ostatnich latach coraz bardziej uwidacznia się pozytywny trend zwiększania się udziału pracujących w usługach wśród pracujących ogółem, kosztem zmniejszenia się udziału pracujących w przemyśle i rolnictwie. Jednak tempo zmian obserwowanych w poszczególnych sektorach wydaje się być zbyt wolne, dotyczy to zwłaszcza rolnictwa.

Polska gospodarka stoi przed koniecznością bardzo poważnych przemian. Dotyczą one także rynku pracy, a w szczególności: struktur zatrudnienia. Głębokie przekształcenia tych struktur zarówno w skali makro, jak i mikro oznaczać będą m. in. wzrost zapotrzebowania na pracowników o wysokich kwalifikacjach (i wiedzy), wzrost udziału kobiet w łącznym zatrudnieniu oraz spadek udziału zatrudnienia stałego i w pełnym wymiarze czasu przy jednoczesnym wzroście udziału zatrudnienia w innych formach elastycznych. Tabela 8 przedstawia porównanie pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy, z którego wynika, że w krajach UE liczba pracujących w ten sposób ciągle rośnie. Całkiem inaczej przedstawia się sytuacja w Polsce, gdzie odsetek pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy pozostaje na tym samym poziomie.

Zachodzące zmiany na rynku pracy w znaczącym stopniu dotyczą kobiet, których sytuację przedstawia tabela 9.

Tabela 9: PODSTAWOWE MIERNIKI AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ KOBIET W UE i POLSCE^A

Wyszczególnienie		Rok 1995		Rok 1998		Rok 1999	
		UE	Polska	UE	Polska	UE	Polska
Pracujący [w tys.]		61552	6682	63952	6914	65716	6473
Wskaźnik zatrudnienia [%]		39,4	43,7	40,4	43,9	41,4	40,7
Pracujący w niepełnym wymiarze czasu pracy [% ogółu pracujących]		31,2	13,3	33,0	13,1	33,5	13,0
Pracujący w sektorach ekonomicznych [% ogółu pracujących]	Rolniczy	4,5	21,7	3,7	18,1	3,5	17,4
	Przemysłowy	16,7	21,4	16,0	20,9	15,7	20,1
	Usługowy	78,8	56,9	80,3	61,0	80,8	62,5
Współczynnik aktywności zawodowej [%]		45,0	51,1	45,9	50,0	46,5	49,7
Stopa bezrobocia [%]		12,4	14,4	11,9	12,2	11,0	18,1
Stopa bezrobocia młodzieży [%]		22,5	33,6	20,7	25,5	19,5	37,0

Objaśnienia: ^A - na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – 1995r., 1998r. – listopad, 1999r. – IV kwartał.

Źródło: *Rocznik Statystyczny Pracy 2001*; GUS Warszawa.

Dane zawarte w tabeli wyraźnie pokazują, iż sytuacja kobiet na polskim rynku pracy znacznie różni się od sytuacji kobiet w Unii Europejskiej. Wskazuje na to przede wszystkim liczba kobiet pracujących w pełnym i niepełnym wymiarze czasu pracy – w Polsce spadek, - w UE wzrost. Niepokojącym zjawiskiem wynikającym z powyższej tabeli jest także wzrost bezrobocia w całej populacji kobiet z podziałem na młodzież i ogółem, jak również spadający współczynnik aktywności zawodowej.

Współczynnik aktywności zawodowej jako jedno z głównych kryteriów podziału ludności, którego podstawę stanowi praca, określa odsetek osób zaangażowanych w pracę lub jej poszukujących. Według GUS w Polsce wielkość tego współczynnika od początku lat dziewięćdziesiątych ciągle się zmniejsza. Ta tendencja spadkowa widoczna jest, zarówno wśród kobiet, jak i

mężczyzn przy czym poziom aktywności zawodowej kobiet kształtował się znacznie poniżej poziomu aktywności zawodowej mężczyzn.

Niższa aktywność zawodowa kobiet jest cechą charakterystyczną nie tylko w Polsce, ale także w większości krajów Unii Europejskiej.

Różnicy poziomów aktywności zawodowej towarzyszy również różnica poziomów wykształcenia zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn, co przedstawia tabela 10

Tabela 10: WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ - wg wykształcenia

Wyszczególnienie	Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001		Dynamika kobiet
	M	K	M	K	M	K	01/99 [%]
Ogółem	64,9	50,0	64,3	49,2	63,4	48,8	97,6
Wyższe	83,9	81,2	81,3	79,6	83,4	80,5	99,1
Policealne i średnie zawodowe	78,4	71,5	77,4	69,1	75,2	68,4	95,6
Średnie ogólnokształcące	47,4	48,1	52,9	48,5	50,0	47,0	97,7
Zasadnicze zawodowe	80,2	64,0	78,4	62,7	77,0	61,4	95,9
Podstawowe i niepełne podstawowe	36,2	23,1	34,9	20,7	33,7	19,7	85,3

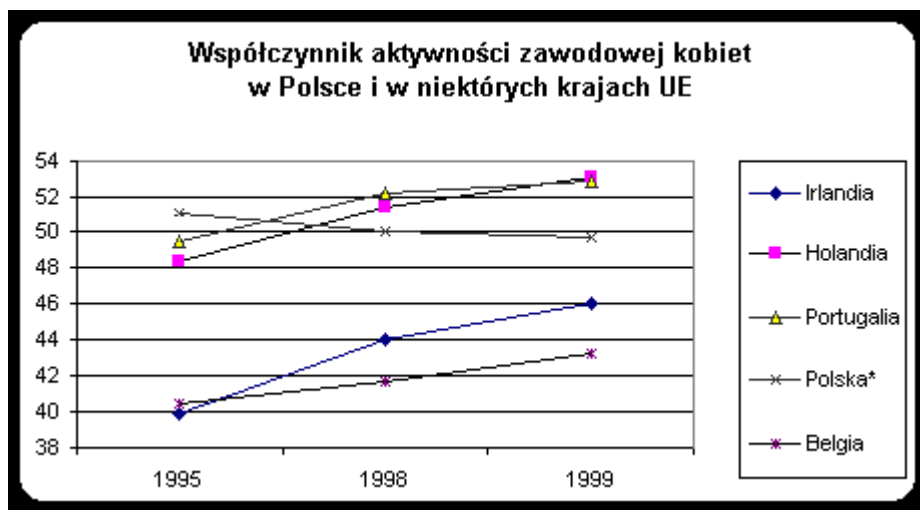
Objaśnienia: M – mężczyźni, K – kobiety.

Źródło: *Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej 2000 – 2002*; GUS Warszawa.

Wynika z niej, że wyższemu poziomowi wykształcenia z zasady towarzyszy wyższy poziom aktywności zawodowej. Jak już zaznaczono wcześniej, poziom aktywności kobiet jest niższy aniżeli poziom aktywności mężczyzn, a różnice te powiększają się wraz z obniżaniem się poziomu wykształcenia. Ta niższa aktywność kobiet uwarunkowana jest między innymi czynnikami fizjologiczno-rodzinnymi. To najczęściej kobieta decyduje się na podjęcie urlopu wychowawczego, który wiąże się z częściową lub stałą dezaktywizacją. Dezaktywizację kobiet przyspieszyła również transformacja systemowa gospodarki m. in. poprzez decentralizację uprawnień państwa w zakresie organizacji i finansowania placówek opiekuńczo-wychowawczych. Nadmienić należy, że wraz ze zmianą poziomu wykształcenia zmieniają się przyczyny, dla których kobiety aktywizują się zawodowo (mniej wykształcone – względy finansowe; lepiej wykształcone – możliwość samorealizacji).

Poziom aktywności zawodowej kobiet polskich w porównaniu do krajów UE kształtował się na dość wysokim poziomie, jak wynika z danych GUS, szczególnie na początku lat dziewięćdziesiątych (wartość około 66,4)

Poziom współczynnika pod koniec lat dziewięćdziesiątych przedstawia poniższy wykres.

Objaśnienia: * - na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – 1995r., 1998r. – listopad,

1999r. – IV kwartał.

Źródło: *Rocznik Statystyczny Pracy 2001*; GUS Warszawa.

Z wykresu tego wynika, iż w okresie tym na tle krajów Unii Europejskiej aktywność zawodowa wśród kobiet polskich spada. Należy przyjąć, że wynika to z ogólnej dezaktywizacji ludności w tym okresie w Polsce. Mimo tych zmian można uznać poziom współczynnika aktywności za relatywnie wysoki na tle krajów UE, co związane jest z koniecznością zwiększonej aktywizacji tak mężczyzn, jak i kobiet z racji niskiego poziomu płac w Polsce.

Podobna sytuacja jak w przypadku współczynnika aktywności zawodowej, występuje ze wskaźnikiem zatrudnienia, który jest miarą rzeczywistego zaangażowania danej populacji w procesie pracy. Od początku lat dziewięćdziesiątych następuje proces ciągłego zmniejszania się wartości wskaźnika zatrudnienia, co odzwierciedla także proces zmniejszania skali zatrudnienia. W świetle danych GUS wskaźnik zatrudnienia w okresie 1992 – 2001 zmniejszył się o ponad 7 punktów procentowych i zgodnie z typowymi relacjami w każdym momencie badania był wyższy dla mężczyzn niż kobiet.

Tabela 11 przedstawia wartości wskaźnika dla kobiet i mężczyzn w zależności od poziomu wykształcenia

Tabela 11: WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA - wg wykształcenia

Wyszczególnienie	Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001		Dynamika kobiet 01/99 [%]
	M	K	M	K	M	K	
Ogółem	58,9	43,9	55,2	40,3	52,5	39,0	88,8
Wyższe	81,8	78,3	77,8	75,5	79,2	74,4	95,0
Policealne i średnie zawodowe	73,1	64,2	69,2	57,7	64,8	55,9	87,0
Średnie ogólnokształcące	42,2	41,1	44,3	38,4	39,2	35,9	87,3
Zasadnicze zawodowe	71,7	53,5	65,4	47,3	61,4	45,0	84,1
Podstawowe i niepełne podstawowe	31,4	19,5	28,1	16,4	26,0	15,3	78,4

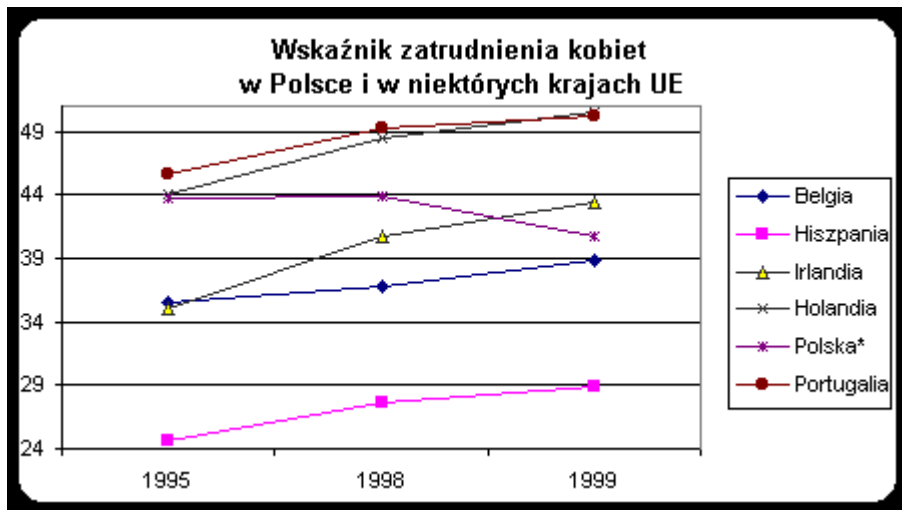
Objaśnienia: M – mężczyźni, K – kobiety.

Źródło: *Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej 2000 – 2002*; GUS Warszawa.

Poziom wykształcenia wywiera wyraźny wpływ na stopień zaangażowania zawodowego. Podobnie jak w aktywności zawodowej, tak i tu najwyższy odsetek pracujących występuje wśród osób z wykształceniem wyższym, a najniższy z wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym. W każdym z analizowanych poziomów wykształcenia w przedstawionym okresie następował spadek wartości wskaźnika zatrudnienia, przy czym największą dynamikę spadku odnotowano na poziomie wykształcenie podstawowe i niepełne podstawowe, blisko 22 punkty procentowe. Luka zatrudnienia między kobietami i mężczyznami, wynikająca ze wskaźnika zatrudnienia na koniec 2001r., wynosiła około 13,5 pkt. proc.

Należy stwierdzić, że wraz z postępującą transformacją gospodarki rośnie odsetek zatrudnionych osób z wykształceniem wyższym, z około 10% ogółu zatrudnionych w 1992r., do poziomu 15,6% w 2001r.; w przypadku kobiet wyniósł on 18,3%.

Tendencje spadkowe wskaźnika zatrudnienia w Polsce na tle niektórych krajów UE przedstawia poniższy wykres.

Objaśnienia: * - na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – 1995r., 1998r. – listopad,

1999r. – IV kwartał.

Źródło: *Rocznik Statystyczny Pracy 2001*; GUS Warszawa.

Według danych GUS spośród 15 krajów Unii Europejskiej tylko Belgia, Grecja Hiszpania, Luksemburg i Włochy wykazywały niższy poziom wskaźnika zatrudnienia kobiet, przy czym we wszystkich tych krajach obserwowano jednak jego tendencję wzrostową.

W okresie transformacji, obok zmiany liczby pracujących, następują bardzo istotne zmiany w strukturze rynku pracy. Jak wynika z danych GUS, bardzo znaczące zmiany nastąpiły w statusie zatrudnienia, który jest jedną z najważniejszych cech zawodowych służących do opisu populacji pracujących. W okresie transformacji gospodarki następuje wyraźna dominacja pracowników najemnych w sektorze prywatnym (1992r. udział ogółu pracowników wynosił 20,2%; w 2001r. 40,4%)

Sytuacja wśród kobiet przedstawia się podobnie (1992r. – 19,8%, 2001r. – 36,7%), choć w dalszym ciągu sektor publiczny jest ważnym pracodawcą dla tej populacji (37,8% ogółu zatrudnionych kobiet, w 1992r. – 51,6%). Zmniejszeniu uległa również liczba kobiet pracująca na własny rachunek, z 19% do 16,7% ogółu pracujących kobiet, wzrosła natomiast z 1,7% do 2,4% ilość kobiet pracodawców.

Zmienia się nie tylko status zatrudnienia, zmianom ulega również struktura zatrudnienia między innymi wg grup i sekcji PKD

Sytuację wśród kobiet lubuskich przedstawia tabela 12.

Tabela 12: KOBIETY PEŁNOZATRUDNIONE I NIEPEŁNOZATRUDNIONE W

WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM wg. SEKCJI PKD

Wyszczególnienie	Rok 1999 ^A		Rok 2001		Dynamika [%]	
	Pełno zatrudnieni *	Niepełno zatrudnieni	Pełno zatrudnieni *	Niepełno zatrudnieni	Pełno zatrudnieni *	Niepełno zatrudnieni
Ogółem	100800	9788	85580	6530	84,90	66,71

Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybołówstwo	1520	114	942	58	61,97	50,88
Przemysł	28589	1612	23980	1125	83,88	69,79
Budownictwo	1217	269	1073	156	88,17	57,99
Handel i naprawy	8337	920	7020	576	84,20	62,61
Hotele i restauracje	1457	192	1479	179	101,51	93,23
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	5894	392	3293	351	55,87	89,54
Pośrednictwo finansowe	7263	277	4047	148	55,72	53,43
Obsługa nieruchomości i firm; nauka	3966	786	3102	696	78,21	88,55
Administracja publ. i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpiecz. społeczne i zdrowotne	7271	362	9284	343	127,68	94,75
Edukacja	14332	3090	14093	1722	98,33	55,73
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	18963	1256	15272	734	80,54	58,44
Pozostała działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna	1991	518	1995	442	100,20	85,33

Objaśnienia: ^A - stan w dniu 30 IX;

* - łącznie z sezonowymi i zatrudnionymi dorywczo.

Źródło: *Roczniki Statystyczne Województwa Lubuskiego 2000 – 2002*, US Zielona Góra.

Analizując rodzaj działalności miejsca pracy lubuskich kobiet zaobserwować można koncentrowanie się zatrudnienia w pewnych sekcjach PKD. Ponad połowa lubuskich kobiet w 2001r. tj. 62,3% zatrudniona była w jednostkach należących do trzech sekcji: "przemysł", "edukacja" i "ochrona zdrowia i opieka społeczna" (w 1999r. w tych samych sekcjach 61,4%).

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002; GUS Warszawa,

Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2002; US Zielona Góra.

Należy zaznaczyć, że tylko w trzech sekcjach w omawianym okresie nastąpił wzrost zatrudnienia, są to: "administracja publiczna i obrona narodowa" wzrost o ponad 27 punktów procentowych, "hotele i restauracje" o 1,5 pkt. proc. oraz "pozostała działalność usługowa" wzrost o 0,2 pkt. proc. Inaczej przedstawia się sytuacja w Polsce, gdzie w 2001r. znacznie więcej kobiet zatrudnionych było w sekcjach usługowych: "budownictwo", "handel, naprawy", "transport, gospodarka magazynowa, łączność" oraz "obsługa nieruchomości i firm; nauka", natomiast w "przemśle" liczba pracujących kobiet w porównaniu do województwa lubuskiego jest mniejsza. Powyższe obrazuje wykres "Wskaźnik struktury pełnozatrudnionych kobiet".

Jak już wcześniej zaznaczono bardzo ważnym wskaźnikiem sytuacji kobiet na rynku pracy jest wielkość zatrudnienia w pełnym i niepełnym wymiarze czasu pracy, który jest jednym z elementów uelastyczniania rynku pracy.

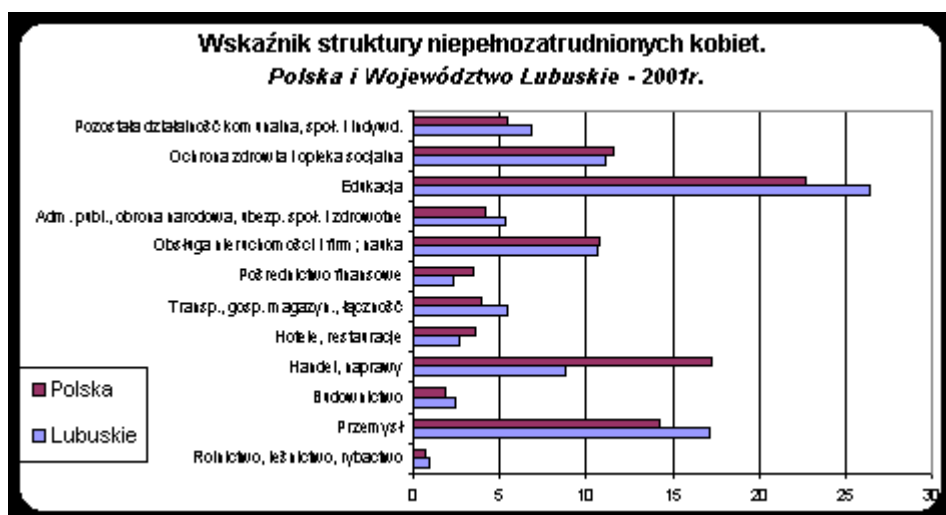
Elastyczność rynku pracy opierająca się na wzroście zatrudnienia, nie tylko w niepełnym wymiarze, ale również na ograniczeniu pracy w godzinach nadliczbowych oraz dzieleniu całego etatu między dwóch lub większą liczbę pracowników, czy "tele-pracy", daje znaczne możliwości łagodzenia skutków zmniejszania się liczby miejsc pracy.

Szczególnego znaczenia elastyczność ta nabiera w przypadku kobiet.

Przedstawione w tabeli 9 dane o kobietach pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy w UE i Polsce wyraźnie pokazują różnice ilościowe, Unia Europejska – ponad 1/3 pracujących kobiet, przy tendencji wzrostowej, zatrudnionych jest w niepełnym wymiarze, w Polsce tylko 13% i na dodatek przy tendencji spadkowej.

Podobna sytuacja jak w Polsce jest również w województwie lubuskim, ilustruje to tabela 12. Wynika z niej, że spadek liczby kobiet niepełnozatrudnionych następował znacznie szybciej niż pełnozatrudnionych. Szczególnie widoczne to jest w sekcjach: "rolnictwo" "pośrednictwo finansowe", "edukacja", co wydaje się bardzo dziwnym z uwagi na charakter wykonywanych prac i możliwości angażowania niepełnozatrudnionych w wymienionych sekcjach. W żadnej sekcji PKD nie nastąpił wzrost liczby zatrudnionych.

Porównanie wskaźnika struktury niepełnozatrudnionych kobiet w Lubuskim i w Polsce przedstawia poniższy wykres.

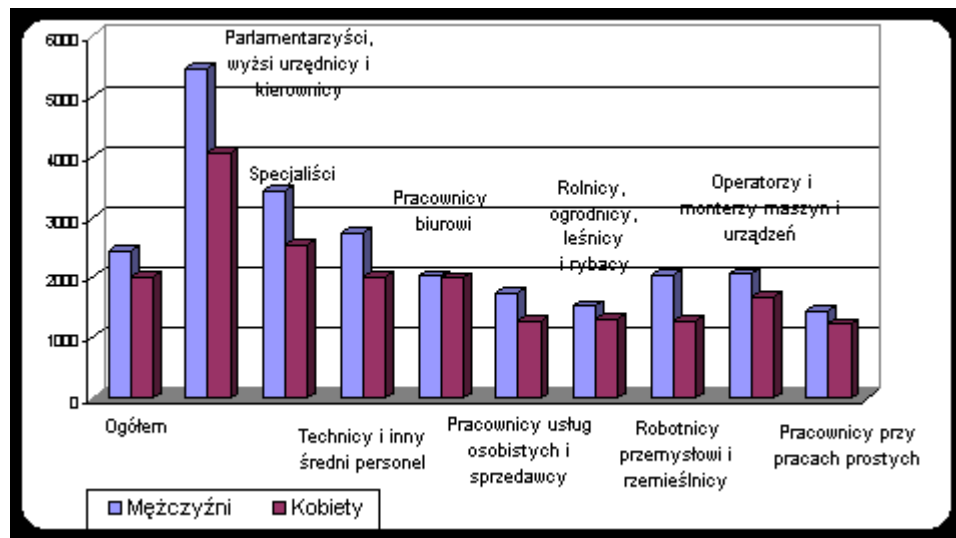
Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002; GUS Warszawa,

Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2002; US Zielona Góra.

Wynika z niego, że w 2001r. w sekcji "handel, naprawy" znaczący sposób (ilościowy) odbiegają od siebie liczby niepełnozatrudnionych kobiet w Polsce – 17,3 i w Lubuskim – 8,8. Na korzyść Lubuskiego świadczyć mogą, w porównaniu z Polską, liczby kobiet niepełnozatrudnionych w sekcjach "edukacja", "przemysł".

Większość cech społeczno-demograficznych, a także zawodowych przedstawionych wcześniej wykazuje występujące dysproporcje pomiędzy kobietą i mężczyzną. Poziom tych różnic apogeum osiąga w przypadku wynagrodzeń. Płace kobiet są o wiele niższe niż mężczyzn, mimo że kobiety są lepiej wykształcone i częściej wykonywały pracę wymagającą wyższych kwalifikacji. Dane GUS z 2001r. wskazują, że różnica w wynagrodzeniu wynosi średnio 22% przy podziale kobiet i mężczyzn wg wykształcenia.

Różnice w płacach kobiet i mężczyzn w Polsce przy podziale wg grup zawodów ilustruje poniższy wykres.

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002; GUS Warszawa.

Wynika z niego, że największe dysproporcje pomiędzy zarobkami kobiet i mężczyzn zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy występują w grupach zawodów z wykształceniem co najmniej średnim i średnim zawodowym. Luka w wynagrodzeniu tj. procent, o jaki płaca mężczyzny jest wyższa od płacy kobiety, dla niektórych grup zawodów wynosi: "parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy" – 25%; "specjaliści" – 26%; "technicy i inny średni personel" – 27%. Największa blisko 38% luka występuje w grupie "robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy".

Tabela 13 przedstawia różnice, zarówno w zatrudnieniu, jak i wynagrodzeniu pomiędzy kobietami i mężczyznami w województwie lubuskim.

Tabela 13: PEŁNOZATRUDNIENI wg. GRUP ZAWODÓW; WYNAGRODZENIA.

WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE 2001R.

Wyszczególnienie	ZATRUDNIENIE				WYNAGRODZENIE			
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Udział [%] kobiet	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Udział płacy kobiety w płacy mężczyzny
Ogółem	148373	73065	75308	50,76	2039,9	2180,47	1903,53	87,30
Parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy	7436	4250	3186	42,85	4464	5154	3544	68,76
Specjaliści	25719	8187	17532	68,17	2575	2966	2392	80,64
Technicy i inny średni personel	24795	8588	16207	65,36	2221	2607	2016	90,77

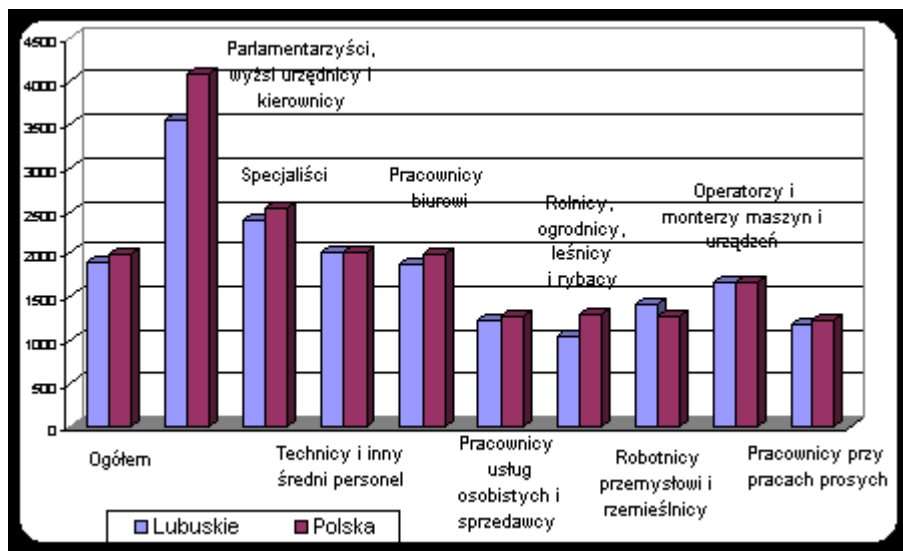
Pracownicy biurowi	17032	4544	12488	73,32	1870	1885	1865	98,94
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	10578	3871	6707	63,40	1358	1584	1227	77,46
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	672	472	200	29,76	1417	1572	1051	66,86
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	28744	21715	7029	24,45	1663	1748	1402	80,21
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	19563	16037	3526	18,02	1844	1885	1656	87,85
Pracownicy przy pracach prostych	13834	5401	8433	60,96	1239	1317	1184	89,90

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2002, US Zielona Góra.

Przedstawione wyżej dane wyraźnie potwierdzają tezę o dysproporcjach w zarobkach kobiet i mężczyzn. W Lubuskim płace kobiet w każdej grupie zawodów są niższe od płac mężczyzn. Tabela ukazuje również to, że w województwie lubuskim różnice pomiędzy zarobkami kobiet i mężczyzn są mniejsze niż w kraju. Jediną grupą, w której różnica jest większa to "wyżsi urzędnicy i kierownicy" gdzie luka wynosi blisko 32% (w kraju – 25%). Luka w województwie ogółem wynosi 13% (w kraju – 18%).

Dane zawarte w tabeli, określające także strukturę zatrudnienia pokazują, iż najwyższy odsetek pełnozatrudnionych kobiet występuje w grupach "pracownicy biurowi" (najniższa wśród grup zawodów luka w wynagrodzeniu – 1%), "specjaliści" (luka – 20%) i "technicy i inny średni personel" (luka – 10%); najniższy natomiast odsetek w grupie "operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń".

Porównanie płac kobiet w Polsce i w Lubuskim ilustruje poniższy wykres.

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002; GUS Warszawa,

Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2002; US Zielona Góra.

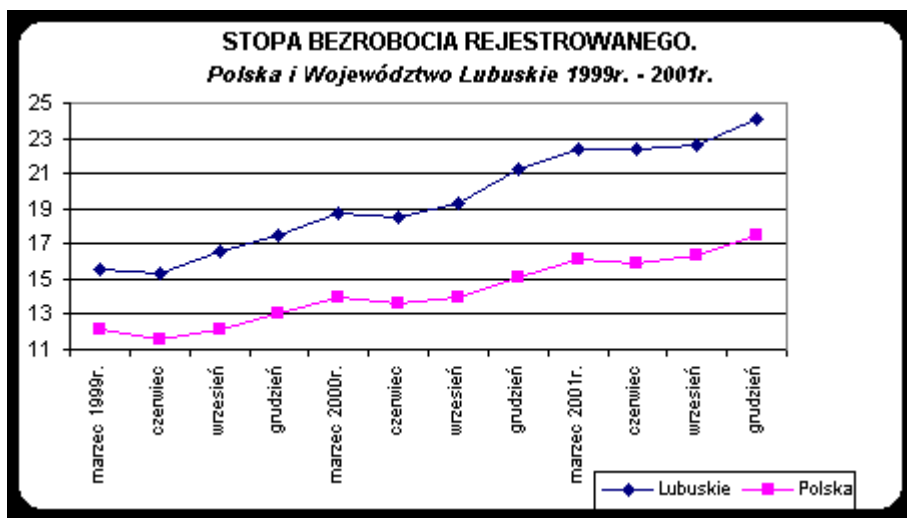
Wynika z niego to, że znaczące różnice w wynagrodzeniu na korzyść kobiet w kraju występują tylko w grupach "parlamentarzyści, ..." i "rolnicy, ...". W pozostałych grupach różnice są nieduże. Ogółem średnie zarobki kobiet w Polsce w 2001r. wynosiły 1988,78 PLN (brutto), natomiast w województwie lubuskim – 1903,53 PLN (brutto).

Wynagrodzenie za pracę kobiet nie tylko w Polsce, ale i w krajach Unii Europejskiej w badanym okresie były niższe od odpowiednich wynagrodzeń mężczyzn. Relacje płac kobiet do płac mężczyzn w poszczególnych krajach UE nie są jednakowe. Z danych GUS (1995r.) wynika, że najniekorzystniejsze, z punktu widzenia kobiet, relacje występowały w Grecji, gdzie płaca kobiety za 1 godz. pracy wyrażona jako % płacy mężczyzny wynosi 68. Najmniejsza różnica – we wschodnich landach Niemiec – blisko 90%.

Bezrobocie wśród kobiet

Polska należy do krajów o wysokim poziomie bezrobocia. Zjawisko to nie ma charakteru przejściowego. Jego początek, jak mówiono już wcześniej, to rozpoczęcie wielkich zmian ustrojowych (1989r. – 1990r.). W wyniku procesów restrukturyzacyjnych gospodarki narodowej systematycznie następował spadek liczby pracujących w sektorze publicznym, przy jednoczesnym wzroście liczby osób pozostających bez pracy. Jak wynika z danych GUS w latach 90 – 94 następował wzrost stopy bezrobocia (6,5% - 16,9%), 94 – 98 spadek (16,9% - 9,5%). Od połowy 1998r. wraz z pojawieniem się niekorzystnych tendencji makroekonomicznych bezrobocie zaczęło wzrastać.

Wzrost stopy bezrobocia w latach 99 – 01 ilustruje poniższy wykres.

Źródło: Dane Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Wojewódzkiego Urzędu Pracy Zielona Góra.

Wzrastająca od 1998r. stopa bezrobocia w grudniu 2001r. osiągnęła poziom 17,4%, ogółem liczba bezrobotnych wynosiła ponad 3 mln. osób. W województwie lubuskim, od chwili jego utworzenia (reforma administracyjna – styczeń 1999r.) stopa bezrobocia wzrosła z 14,8% w styczniu 1999r. (62820 osób), do 24,1% w grudniu 2001r. (102187 osób).

Zmiany liczby bezrobotnych w Polsce i w województwie lubuskim przedstawia tabela 14

Tabela 14: BEZROBOTNI W POLSCE I W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

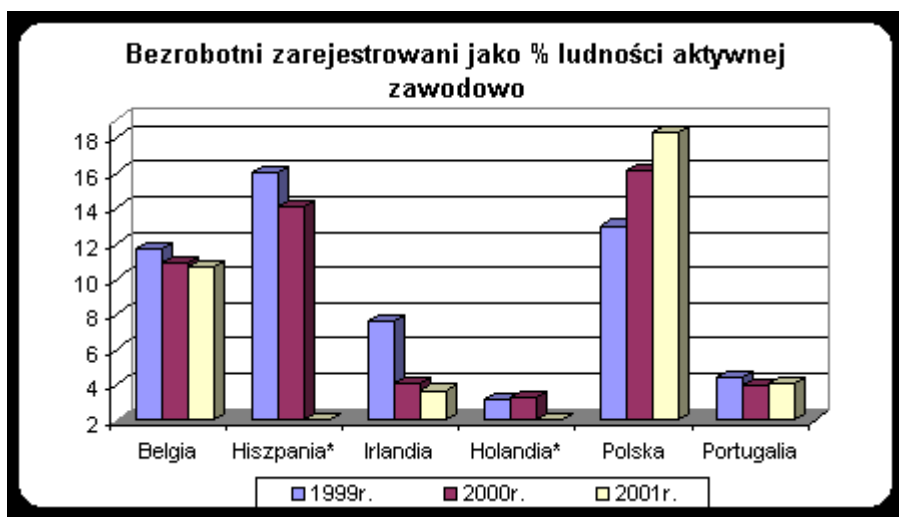
Wyszczególnienie	Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001		Dynamika 01/99 [%]
	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	
Ogółem w tys.	2349,8	100	2702,6	100	3115,1	100	132,57
POLSKA							
Kobiety w tys.	1307,3	55,64	1491,6	55,19	1642,1	52,71	125,61
Mężczyźni w tys.	1042,5	44,36	1211,0	44,81	1473,0	47,29	141,29
Ogółem	74740	100	89139	100	102187	100	136,72
WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE							
Kobiety	41256	55,20	48503	54,41	52937	51,80	128,29
Mężczyźni	33484	44,80	40636	44,59	49250	48,20	147,09

Źródło: Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej 2000 – 2002; GUS Warszawa,

Z powyższej tabeli wynika, iż dynamika wzrostu liczby bezrobotnych w Lubuskim, w stosunku do liczby bezrobotnych w Polsce, była większa o ponad 4 punkty procentowe. Porównując sytuację kobiet i mężczyzn zauważyć można, że wzrost ilości mężczyzn bez pracy jest znacznie większy, aniżeli liczba bezrobotnych kobiet. Mimo to w dalszym ciągu bezrobotnych kobiet jest więcej niż mężczyzn. W województwie lubuskim ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych, wynoszący 51,8%, jest o blisko 1 punkt procentowy mniejszy niż w kraju.

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych w Polsce nastąpiło spowolnienie tempa wzrostu ekonomicznego co jest równoznaczne ze wzrostem bezrobocia. W tym samym okresie w krajach Unii Europejskiej odnotowano wzrost gospodarczy co przełożyło się na wzrost liczby zatrudnionych, czyli spadek bezrobocia (dynamika PKB – 1,6%; dynamika zatrudnienia – 1,2%).

Tendencje te zauważyć można na wykresie przedstawiającym liczbę bezrobotnych zarejestrowanych jako % ludności aktywnej zawodowo w niektórych krajach UE i Polski.

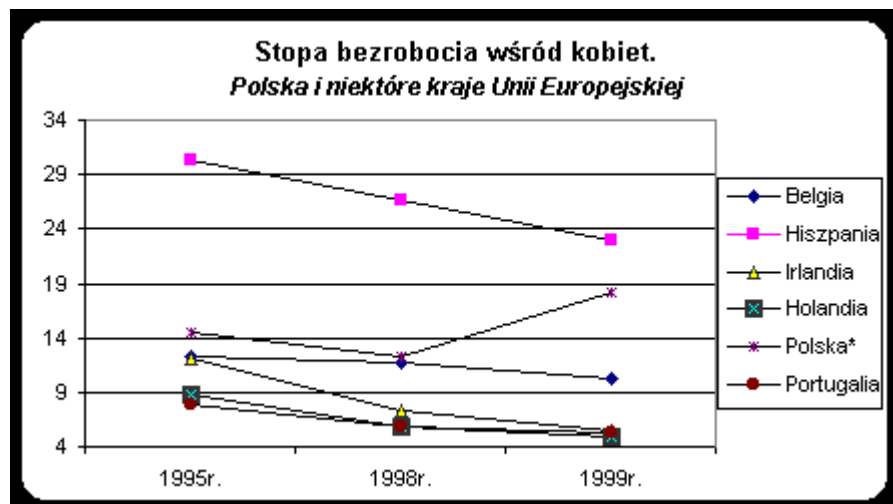
Objaśnienia: * - brak danych za rok 2001.

Źródło: *Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej 2000 – 2002*; GUS Warszawa.

Jak wynika z wykresu, w omawianym okresie, w większości państw Unii Europejskiej nastąpił spadek wartości stopy bezrobocia. Ponadto wg danych GUS największe bezrobocie ogółem odnotowano w Hiszpanii – 11,8%, Finlandii – 8,9%, Francji – 8,8% i Niemczech – 8,4%; najmniejsze w Luksemburgu – 2,6%.

Niepokojącym zjawiskiem wśród kobiet polskich jest poziom bezrobocia, który na tle krajów UE był na bardzo wysokim poziomie. Kształtowanie się stopy bezrobocia wśród kobiet w Polsce w latach dziewięćdziesiątych nie odbiegało swoimi właściwościami od jej odpowiedniczki w większości krajów Unii Europejskiej. Jednocześnie należy stwierdzić, że w obu przypadkach była ona wyższa aniżeli analogiczny wskaźnik dla mężczyzn. Najgorsza sytuacja pod tym względem była w Hiszpanii i Grecji, gdzie stopa kobiet była ponad dwukrotnie wyższa niż stopa mężczyzn (Hiszpania kobiety – 23%, mężczyźni – 10,9% dane z 1999r. Rocznik Statystyczny Pracy Warszawa 2001); najlepsza w Austrii (kobiety – 4,8%, mężczyźni – 4,7% dane z 1999r. jw.), Irlandii, a także w Niemczech.

Przebieg kształtowania się stopy bezrobocia w latach 95 – 99 przedstawia poniższy wykres

Objaśnienia: * - na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – 1995r. i 1998r. – listopad,

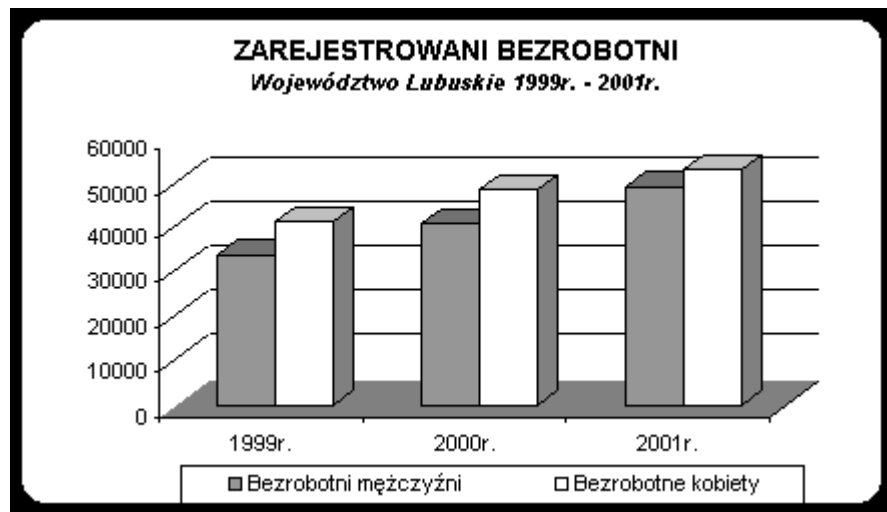
1999r. - IV kwartał.

Źródło: *Rocznik Statystyczny Pracy 2001*; GUS Warszawa.

Stwierdzić należy, że w okresie 98 – 99 stopa bezrobocia kobiet w Polsce w porównaniu do niektórych krajów Unii, zmieniła swoją tendencja, ze spadkowej we wzrostową. Wyższą stopę w tym okresie wśród krajów UE odnotowano tylko w Hiszpanii.

Tak niekorzystne wskaźniki i szybko rosnąca stopa bezrobocia sugerują słabą pozycję kobiety na polskim rynku pracy, szczególnie w porównaniu z rynkami pracy krajów Unii Europejskiej.

Jak już wcześniej zaznaczono sytuacja kobiet na polskim i lubuskim rynku pracy, w porównaniu do sytuacji mężczyzn, nie odbiegają od siebie. Przedstawia to poniższy wykres.

Źródło: Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 1999 – 2001; Zielona Góra.

Na wykresie tym łatwo zauważyć można, że różnice pomiędzy wielkością bezrobocia mężczyzn i kobiet w przedstawianym okresie ulegają zmniejszeniu. Udział populacji kobiet w liczbie bezrobotnych ogółem zmniejszył się o blisko 4 punkty procentowe. Jest to bardzo pozytywny trend, choć niepokojącym jest rosnąca liczba bezrobotnych (tabela 14). Względna równowaga płci w strukturze bezrobocia nie zawsze wyglądała tak korzystnie. Przed wprowadzeniem reformy administracyjnej w 1999r. udział populacji kobiet w liczbie bezrobotnych w województwie zielonogórskim na koniec 1998r. wynosił 59,6%, natomiast w województwie gorzowskim 57,1%. Na zmniejszanie się różnicy liczby bezrobotnych kobiet i mężczyzn wpływ miało także wprowadzenie reformy systemu opieki zdrowotnej (zwiększona rejestracja bezrobotnych lub pracujących dorywczo mężczyzn dla uzyskania prawa do świadczeń zdrowotnych).

Wielkość i udział bezrobotnych kobiet w poszczególnych PUP-ach województwa lubuskiego przedstawia tabela 15.

Tabela 15: BEZROBOTNE KOBIETY W POWIATACH WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Wyszczególnienie		Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001		Dynamika 01/99 [%]
		Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	
Powiat	Ogółem	4163	100	5021	100	5574	100	133,9
Gorzowski	Kobiety	2313	55,6	2628	52,3	2873	51,5	124,2
Powiat	Ogółem	6133	100	6796	100	8029	100	130,9
Krośnieński	Kobiety	3465	56,5	3885	57,2	4362	54,3	125,9
Powiat	Ogółem	4169	100	5383	100	6393	100	153,3
	Kobiety	2324	55,7	3058	56,8	3405	53,3	146,5

Międzyrzeczki									
Powiat	Ogółem	12669	100	14120	100	15989	100	126,2	
Nowosolski	Kobiety	6655	52,5	7616	53,9	8148	51,0	122,4	
Powiat	Ogółem	3395	100	4223	100	4875	100	143,6	
Słubicki	Kobiety	1790	52,7	2172	51,4	2457	50,4	137,3	
Powiat	Ogółem	4676	100	5356	100	6484	100	138,7	
Strzelecko-Drezdenecki	Kobiety	2438	52,1	2804	52,4	3166	48,8	129,9	
Powiat	Ogółem	2598	100	3559	100	4233	100	162,9	
Sulęciński	Kobiety	1363	52,5	1830	51,4	1980	46,8	145,3	
Powiat	Ogółem	2764	100	3656	100	4305	100	155,7	
Świebodziński	Kobiety	1353	48,9	1701	46,5	2058	47,8	152,1	
Powiat	Ogółem	6276	100	7084	100	8204	100	130,7	
Zielonogórski	Kobiety	3830	61,0	4228	59,7	4576	55,8	119,5	
Powiat	Ogółem	7715	100	9410	100	10400	100	134,8	
Żagański	Kobiety	4400	57,0	5215	55,4	5487	52,8	124,7	
Powiat	Ogółem	8525	100	10177	100	11639	100	136,5	
Żarski	Kobiety	4706	55,2	5541	54,4	6059	52,1	128,7	
Miasto	Ogółem	6143	100	7739	100	9005	100	146,6	
Gorzów Wlkp.	Kobiety	3452	56,2	4045	52,3	4559	50,6	132,1	
Miasto	Ogółem	5514	100	6615	100	7057	100	128,0	
Zielona Góra	Kobiety	3167	57,4	3780	57,1	3807	53,9	120,2	

Źródło: Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 1999 – 2001 Zielona Góra.

Z przedstawionego powyżej zestawienia wyraźnie widać nierównomierny rozkład wskaźnika bezrobocia kobiet w układzie terytorialnym. Największy udział populacji kobiet wśród bezrobotnych ogółem na koniec 2001r. odnotowano w powiecie zielonogórskim – 55,8%, krośnieńskim – 54,3% i w Zielonej Górze – 53,9%. Najmniejszy natomiast w powiatach: sulęcińskim – 46,8%,
świebodzińskim – 47,8%
i strzelecko-drezdeneckim – 48,8%.

Jednocześnie w powiecie zielonogórskim w okresie 1999r. – 2001r. nastąpił największy spadek udziału kobiet w bezrobotnych ogółem, ponad 5 pkt. procentowych.

Zaskakująco przedstawia się dynamika przyrostu ilości bezrobotnych kobiet w okresie 1999r. – 2001r. powtórnie najwyższą wartością "poszczycić" się mogą powiaty: świebodziński – 152,1% i sulęciński – 145,3%; dołącza również do nich powiat międzyrzecki z dynamiką 146,5%. Nadmienić należy, że właśnie w tych powiatach na koniec 2001r. odnotowano najwyższy

przyrost ogółu bezrobotnych, powyżej 150%.

Głównym celem analizy sytuacji na rynku pracy jest wskazanie, które grupy są mniej, a które bardziej zagrożone bezrobociem. Ocenę tych nierówności i dysproporcji w danej populacji bezrobotnych można dokonać na podstawie analizy struktury tej grupy osób według cech demograficzno-społecznych np. wiek, poziom wykształcenia, staż pracy, czas pozostawania bez pracy itp. Dlatego bezrobocie wśród kobiet przeanalizowane zostanie według powyższych zasad..

Tabela 16 prezentuje strukturę bezrobotnych kobiet wg wieku.

Tabela 16: BEZROBOTNE KOBIETY W LUBUSKIM – struktura wg wieku

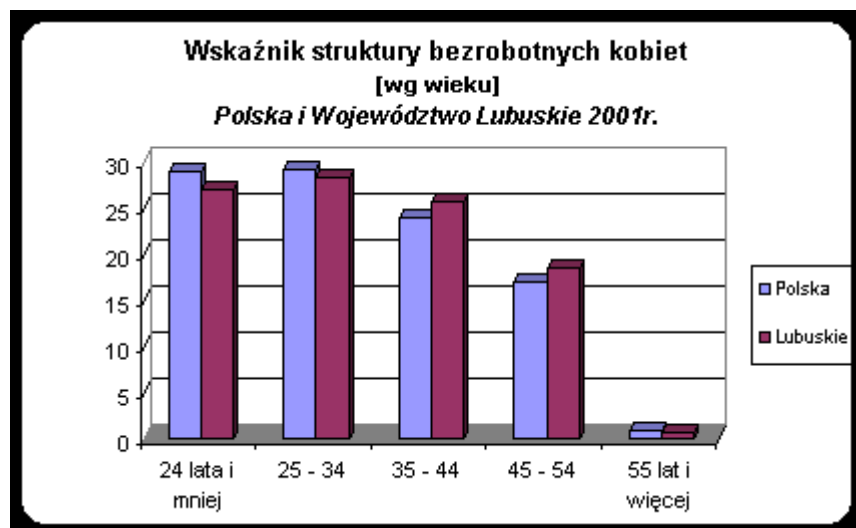
Wyszczególnienie	Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001		Dynamika
	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	01/99 [%]
Ogółem	41256	100	48503	100	52937	100	128,31
Wiek do 24 lat	11952	28,97	13585	28,01	14321	27,05	119,82
25 – 34	11820	28,65	13594	28,03	14907	28,16	124,72
35 – 44	11357	27,53	12970	26,74	13598	25,69	119,73
45 – 54	5948	14,42	8127	16,76	9759	18,44	164,07
Powyżej 55 lat	177	0,43	227	0,46	352	0,66	198,87

Źródło: Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 1999 – 2001; Zielona Góra.

Wśród bezrobotnych kobiet zarejestrowanych w urzędach pracy, największy udział w ogólnej liczbie bezrobotnych kobiet, w 2001r. miały populacje do 34 lat (ponad 55% ogółu kobiet bez pracy). W porównaniu do 1999r. udział obu tych populacji w ogólnej liczbie kobiet bezrobotnych zmalał o ponad 2 punkty procentowe. Zjawisko to świadczy o pozytywnym, choć nieznacznym przesunięciu w strukturze.

W przedstawianym okresie największą dynamikę wzrostową miały populacje kobiet w wieku pomobilnym. Kobiety te, tj. grupa 45 – 55 oraz 55 i powyżej, w największym stopniu dotyka problematyka długotrwałego bezrobocia (ich udział w tych grupach wynosi odpowiednio 61,7%, 71% w 2001r.)

Porównanie wskaźników struktury wg wieku bezrobotnych kobiet Polski i województwa lubuskiego za 2001r. przedstawia poniższy wykres.

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002; GUS Warszawa,

Z przedstawionego porównania wynika, że wielkość bezrobocia wśród najmłodszych grup wiekowych kobiet w województwie lubuskim jest wyraźnie niższa niż w kraju. Odwrotna sytuacja jest w grupach 35 – 44 oraz 45 – 54. Różnica ta związana jest z wprowadzeniem reform społecznych, a także likwidacją w województwie dużych zakładów przemysłu lekkiego, gdzie większość zatrudnionych to kobiety z długoletnim stażem.

Bardzo niepokojącym zjawiskiem w bezrobociu młodych Polek, wiek do 24 lat, w porównaniu do tej samej populacji mężczyzn, jak i równolatków w UE, jest jego wielkość oraz dynamika wzrostu. Według danych GUS (Rocznik Statystyczny Pracy Warszawa 2001), stopa bezrobocia w tej grupie polskich kobiet w 1999r. wynosiła 37% (w 1995r. 33,6% - wzrost o ponad 3%); natomiast stopa w Unii wynosiła 19,5%, jednak w porównaniu do 1995r. odnotowano spadek o 3 pkt. procentowe. Sytuacja mężczyzn w tej grupie wiekowej jest lepsza, stopa w Polsce w 1999r. wynosiła 28,5% (o 10% mniej niż u kobiet), w UE 17,1% (w porównaniu do 1995r. w obu przypadkach odnotowano spadek – w Polsce o 0,2%, w Unii o 2,9%).

Wykształcenie jest ważną cechą decydującą o sytuacji i szansach bezrobotnych na rynku pracy (skuteczność poszukiwania, dostosowywanie się do zmian).

Struktura bezrobotnych kobiet wg wykształcenia to najniekorzystniejsza cecha związana z lubuskim bezrobociem wśród kobiet.

Liczbę bezrobotnych kobiet i ich udział w poszczególnych poziomach wykształcenia w latach 1999 – 2001 przedstawia poniższe zestawienie.

Tabela 17: BEZROBOTNE KOBIETY W LUBUSKIM - struktura wg wykształcenia

Wyszczególnienie	Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001		Dynamika 01/99
	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	[%]
Ogółem	41256	100	48503	100	52937	100	128,31
Wyższe	741	1,8	1009	2,08	1384	2,61	186,78
Policealne i średnie zawodowe	9634	23,35	11491	23,69	12608	23,82	130,87
Średnie ogólnokształcące	3254	7,89	3981	8,21	4419	8,35	135,8
Zasadnicze zawodowe	14215	34,46	16287	33,58	17425	32,92	122,58
Podstawowe i nie- pełne podstawowe	13412	32,5	15735	32,44	17101	32,30	127,5

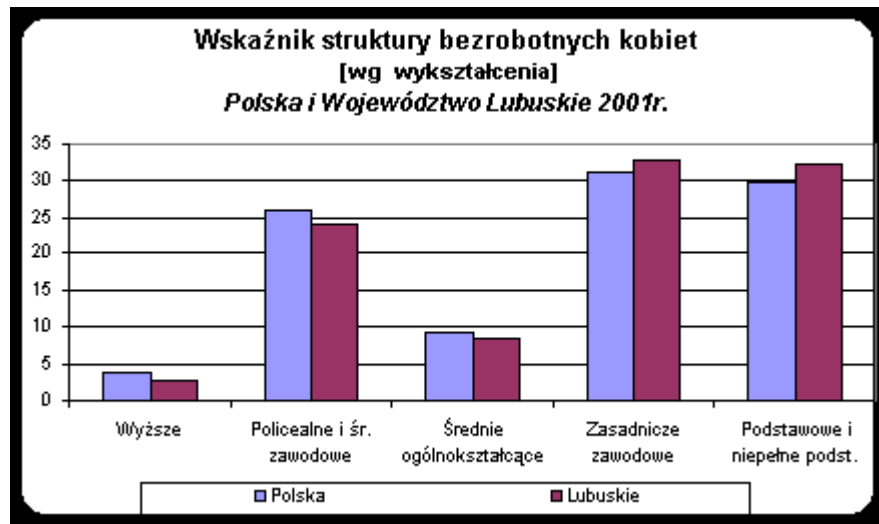
Źródło: Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 1999 – 2001; Zielona Góra.

Największymi pod względem wartości bezwzględnych na koniec 2001r. grupami bezrobotnych kobiet były grupy osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (blisko 17,5 tys.) oraz z wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym (17,1 tys.). Stanowiło to 65,22% całej populacji bezrobotnych kobiet w województwie lubuskim. Obie te grupy stanowiły również największy odsetek kobiet długotrwale bezrobotnych.

Aktywizacja tych osób stanowi największy i najkosztowniejszy problem w zwalczaniu bezrobocia.

Zauważyć należy, iż w dynamice wzrostu bezrobocia w omawianym okresie, największy przyrost (ponad 86 punktów procentowych) nastąpił w grupie kobiet z wykształceniem wyższym, co może świadczyć o niepokojącej sytuacji na lubuskim rynku pracy. Należy podkreślić, że im wyższy poziom wykształcenia, a co za tym idzie wyższe kwalifikacje, tym mniejsze prawdopodobieństwo utraty pracy na długi okres; poza tym rynek pracy dla tych osób kształtuje się poza urzędami pracy.

Porównanie wielkości wskaźnika struktury wg wykształcenia Województwa Lubuskiego i Polski prezentuje poniższy wykres.

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002; GUS Warszawa,

Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 2001; Zielona Góra.

Mimo, iż w województwie lubuskim odnotowano tendencję wzrostową bezrobotnych kobiet z wykształceniem ponad średnim nadal, jak wynika z wykresu, odsetek bezrobotnych kobiet w grupach z wykształceniem: wyższym, policealnym i średnim zawodowym oraz średnim, jest w tych trzech grupach niższy niż w Polsce.

W pozostałych grupach tj. bezrobotne kobiety z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz podstawowym i niepełnym podstawowym wskaźnik struktury jest wyższy w Lubuskim.

Według danych GUS ogólnie rzecz biorąc, przeciętny poziom wykształcenia bezrobotnej kobiety był wyższy niż bezrobotnego mężczyzny - 49% kobiet posiadało co najmniej średnie wykształcenie, natomiast wśród mężczyzn tylko 29,1% miało taki wykształcenie.

Położenie bezrobotnych na rynku pracy w dużej mierze zależy od ich przeszłości zawodowej, a w tym od długości stażu pracy.

Strukturę bezrobotnych kobiet według stażu pracy na przestrzeni lat 1999 – 2001 obrazuje poniższa tabela.

Tabela 18: BEZROBOTNE KOBIETY W LUBUSKIM - struktura wg stażu pracy

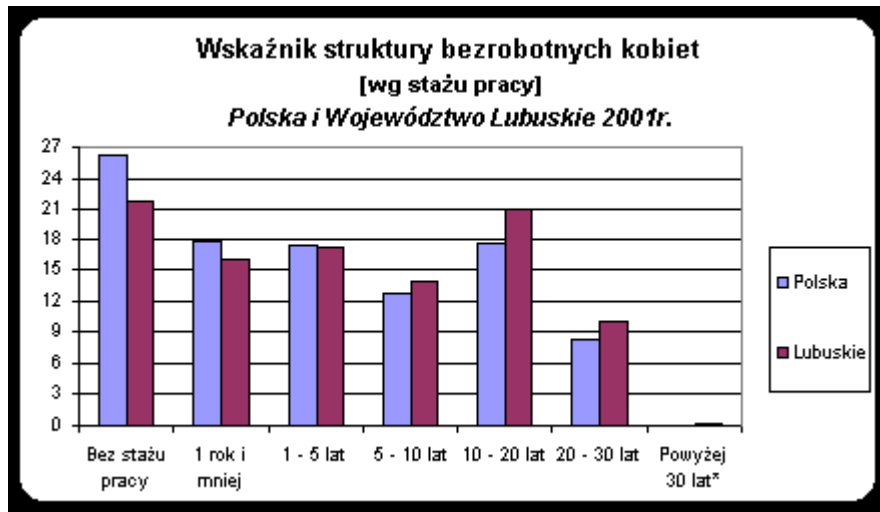
Wyszczególnienie	Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001		Dynamika 01/99 [%]
	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	
Ogółem	41256	100	48503	100	52937	100	128,31
Bez stażu pracy	9402	22,79	10817	22,30	11545	21,81	122,97
Staż pracy do 1 roku	6367	15,43	7626	15,73	8516	16,09	133,75
1 – 5	5607	13,59	7368	15,19	9102	17,19	162,33
5 – 10	5890	14,28	6755	13,93	7324	13,84	124,34
10 – 20	9729	23,58	10826	22,32	11089	20,95	113,98
20 – 30	4213	10,21	5046	10,40	5293	10,0	125,64

Źródło: Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 1999 – 2001; Zielona Góra.

Z przedstawionego zestawienia wynika, że w 2001r. największą grupę bezrobotnych kobiet stanowiły osoby ze stażem 10 – 20 lat oraz bez stażu pracy (ponad 40% ogólnej liczby bezrobotnych kobiet). Jednocześnie w grupie kobiet ze stażem 10 – 20 lat odnotowano spadek w porównaniu do 1999r., wielkości udziału w liczbie bezrobotnych ogółem (z 23,58% do 20,95%). Najmniejszy odsetek stanowiły bezrobotne kobiety w grupach powyżej 20 lat pracy, jak również 5 – 10 lat.

Niepokojącym zjawiskiem wśród bezrobotnych kobiet jest dynamika wzrostu liczby niepracujących kobiet w grupach o stażu pracy do 5 lat (grupa 1 – 5 wzrost o ponad 62 punkty procentowe, do 1 roku wzrost o blisko 34 punkty procentowe). Na uwagę zasługuje również (prognozy demograficzne) mała pod względem liczebności lecz o dużej dynamice wzrostowej grupa kobiet o stażu 30 lat i więcej.

Porównanie struktur wg stażu pracy kobiet w Lubuskim i Polsce przedstawia poniższy wykres.

Objaśnienia: * - W grupie "powyżej 30 lat" Polska – 0,09; Lubuskie – 0,12;

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002; GUS Warszawa,

Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 2001; Zielona Góra.

Wynika z niego, że w województwie lubuskim odsetek bezrobotnych kobiet o stażu ponad 5 lat jest większy niż w Polsce. Odwrotna sytuacja jest w grupach kobiet o stażu do 5 lat.

Okres poszukiwania pracy, jak również czas pozostawania bez pracy to ważne czynniki określające sytuację na rynku pracy. Długi okres pozostawania bez pracy wyraźnie zmniejsza szansę na ponowne zatrudnienie. Jeśli poszukiwanie pracy trwa dłużej niż rok (12 miesięcy i jeden dzień), mówi się o bezrobociu długotrwałym.

W okresie 1999 – 2001 w województwie lubuskim nastąpiło znaczne wydłużenie czasu pozostawania bezrobotnych w rejestrach urzędów pracy.

Sytuację lubuskich kobiet w tym zakresie przedstawia tabela 19.

Tabela 19: BEZROBOTNE KOBIETY W LUBUSKIM - struktura wg czasu

pozostawania bez pracy

Wyszczególnienie	Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001		Dynamika 01/99 [%]
	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	Ogółem	Udział [%]	
Ogółem	41256	100	48503	100	52937	100	128,31
Do 3 miesięcy	7783	18,87	8125	16,75	8156	15,41	104,79

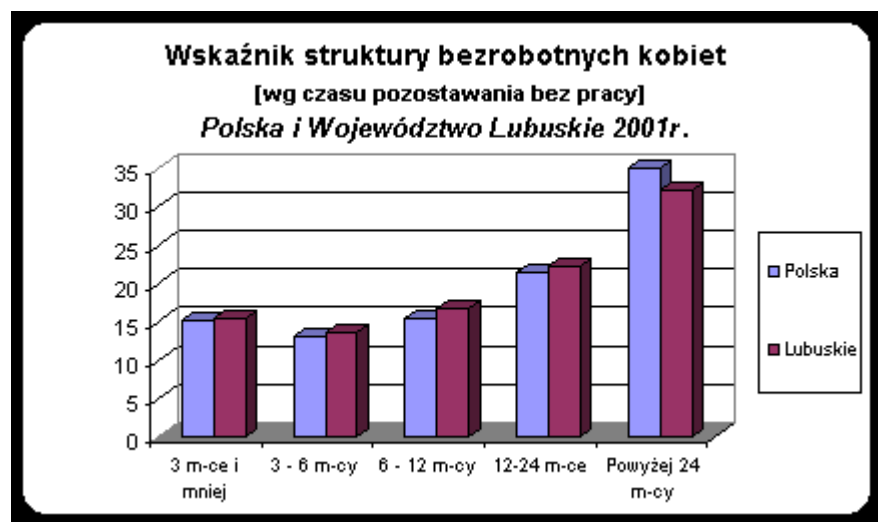
3 – 6 m-cy	6667	16,16	7698	15,87	7198	13,6	107,96
6 – 12 m-cy	9005	21,83	8488	17,5	8884	16,78	98,66
12 – 24 m-cy	8331	20,19	11584	23,88	11721	22,14	140,69
Powyżej 24 m-cy	9470	22,95	12608	26,0	16978	32,07	179,28

Źródło: Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 1999 – 2001; Zielona Góra.

Jak już wcześniej wspomniano w 2001r. największą grupę bezrobotnych kobiet stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż 12 miesięcy (ponad 54% bezrobotnych kobiet ogółem). Jednocześnie w obu tych grupach odnotowano najwyższy poziom dynamiki wzrostu w porównaniu do 1999r. (grupa 12 – 24 m-ce wzrost ponad 40 pkt. procentowych; grupa powyżej 24 m-cy wzrost o blisko 80 pkt. procentowych). W pozostałych grupach czasu pozostawania bez pracy nastąpił spadek wielkości udziału w ogólnej liczbie bezrobotnych, a w grupie 6 – 12 m-cy zanotowano dynamikę spadkową liczby bezrobotnych.

Należy stwierdzić, że w dalszym ciągu utrzymuje się niekorzystna sytuacja wśród kobiet pod kątem długotrwałego bezrobocia. Na koniec 2001r. długotrwale bezrobotne stanowiły ponad 54% ogółu, natomiast u mężczyzn długotrwale bezrobotni to blisko 36% ogółu bezrobotnych. Jednak zaznaczyć należy, iż w tej grupie mężczyzn odnotowano bardzo niepokojące zjawisko gwałtownej dynamiki wzrostu tej populacji o blisko 131 pkt. procentowych.

Porównanie poziomów okresów pozostawania bez pracy kobiet w Polsce i w województwie lubuskim ilustruje poniższy wykres.

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002; GUS Warszawa,

Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 2001; Zielona Góra.

Z porównania poziomów wynika, że znaczna różnica na korzyść lubuskich kobiet, blisko 3% mniej niż w Polsce, występuje w grupie bezrobotnych powyżej 24 miesięcy. W pozostałych grupach długości bezrobocia wartość różnicy waha się w granicach 0,3% - 1,3% na niekorzyść bezrobotnych kobiet z województwa lubuskiego.

Jak już wcześniej wspomniano zmiany na rynku pracy charakteryzuje też przeciętny okres poszukiwania pracy. Według danych GUS (BAEL Warszawa 2002) w końcu 2001r. okres ten wynosił 14,6 miesięcy, przy czym okres poszukiwania pracy przez kobiety był o blisko 2 miesiące dłuższy niż przeciętny okres dla mężczyzn.

Nadmienić należy, że w Polsce najpopularniejszą metodą poszukiwania pracy jest rejestracja w urzędach pracy.

Rodzaj ostatnio wykonywanego zawodu przez bezrobotnego ma wpływ na okres poszukiwania nowej pracy, aczkolwiek różnice wg GUS pomiędzy poszczególnymi grupami zawodów w czasie przeznaczonym na znalezienie nowej pracy nie są bardzo wysokie.

Z punktu widzenia klasyfikacji wg grup zawodów najkrótszy przeciętny okres poszukiwania pracy charakteryzuje specjalistów (blisko 9 m-cy), natomiast najdłuższy robotników przemysłowych (ponad 14 m-cy).

Zmiany i strukturę wg grup zawodów bezrobotnych kobiet w województwie lubuskim prezentuje tabela 20.

Tabela 20: BEZROBOTNE KOBIETY W LUBUSKIM - struktura wg grup zawodów.

Wyszczególnienie	Rok 1999		Rok 2000		Rok 2001		Dynamika kobiet 01/99
	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	[%]
Ogółem	74740	41256	89139	48503	102187	52937	128,31
Parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy	155	66	237	98	349	126	190,91
Specjaliści	1415	1044	1992	1413	2806	1953	187,07
Technicy i inny średni personel	4830	2725	6083	3381	7729	4033	148,0
Pracownicy biurowi	5230	4412	6494	5375	6777	5569	126,22
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	11527	10195	14062	12267	15169	13124	128,73
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	2649	1469	3280	1765	3864	2010	136,83
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	21764	7075	26496	8362	31853	9131	129,06
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	6138	1787	6790	1990	6484	1895	106,04
Pracownicy przy pracach prostych	12414	6931	13933	7718	14220	7428	107,17
Bez zawodu	8618	5552	9772	6134	12946	7667	138,09

Źródło: Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 1999 – 2001; Zielona Góra.

Z przedstawionego wyżej zestawienia wynika, że na koniec 2001r. w województwie lubuskim najwięcej bezrobotnych kobiet występowało w grupie "pracownicy usług osobistych i sprzedawcy", najmniej zaś w grupie "parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy".

Odmierna sytuacja kształtuje się w dynamice. Największy przyrost liczby bezrobotnych odnotowano w grupie "parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy..." (wzrost o ponad 90 pkt. procentowych w porównaniu do 1999r.), a także w grupach "specjaliści" (wzrost o ponad 87%) i "technicy i inny..." (wzrost o 48%). Większość osób wchodzących w skład wymienionych wcześniej grup posiada wykształcenie co najmniej średnie.

Należy nadmienić, iż jedną z największych liczbowo grup wśród bezrobotnych kobiet województwa lubuskiego to grupa "bez zawodu".

W 2001r. stanowiła ona 14,5% ogółu zarejestrowanych kobiet.

Wśród pozostałych zarejestrowanych bezrobotnych kobiet w 2001r. najczęściej występowały zawody wymienione w tabeli 21.

Tabela 21: BEZROBOTNE KOBIETY W LUBUSKIM – wg zawodów

Wyszczególnienie	Rok 1999	Rok 2000	Rok 2001
Sprzedawca w handlu detalicznym	4117	4652	5349
Sprzedawca drobnodetaliczny	2811	3693	3462
Referent administracyjno - biurowy	1857	2224	2110
Szwaczka	1852	2011	2037
Sprzątaczką	1789	2011	2030
Kucharz	1424	1730	1985
Krawiec odzieży lekkiej	969	1221	1488
Referent ekonomiczny	967	1231	1477
Robotnik pomocniczy w przemyśle lekkim	527	636	736
Krawiec odzieży ciężkiej	446	605	681
Pomoc kuchenna	562	634	623
Obuwnik - szwacz	643	599	618
Robotnik gospodarczy	119	459	543
Technik rolnik	330	378	483
Kelner	377	448	482
Robotnik pomocniczy w przemyśle spożywczym	449	539	481
Przędzacz	339	415	470
Salowa	395	470	465
Fryzjer damski	322	423	465
Cukiernik	244	282	379
Bufetowy (barman)	280	300	350
Referent księgowości	225	276	306
Dziwiarz maszynowo - ręczny	228	258	288

Robotnik leśny	217	263	279
Pakowacz	284	324	272
Ekonomista – analiza i rachunek ekonomiczny	106	163	268

Źródło: Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 1999 – 2001; Zielona Góra.

Wymienione wyżej zawody na koniec 2001r. posiadało ponad 53% zarejestrowanych w województwie lubuskim bezrobotnych kobiet.

Aktywizacja kobiet

Analiza struktury bezrobotnych wskazuje na zwiększanie się populacji bezrobotnych osób, jak również bezrobotnych aktywizujących się. Rosnące problemy aktywizowanych bezrobotnych w znalezieniu pracy potwierdzają jedynie fakt, że w trudnej sytuacji na rynku pracy stosowanie przerw w pracy jest rosnącą przeszkodą w jej znalezieniu. Według danych GUS (dane BAEL) coraz wyraźniej spada odsetek osób rezygnujących z pracy. Począwszy od 1999r., jeśli ktoś ma pracę, to ją szanuje i nawet, gdy nie jest do końca z niej zadowolony, rzadko z niej rezygnuje z obawy przed kłopotami, które mógłby napotkać przy próbie podjęcia innej pracy.

Sytuacja ta powoduje to, iż kluczową rolę w zwalczaniu bezrobocia i jego skutków odgrywają programy aktywizacji zawodowej.

Udział lubuskich bezrobotnych, w niektórych formach aktywizacji zawodowej przedstawia tabela 22.

Tabela 22: AKTYWIZACJA BEZROBOTNYCH W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM.

<i>Wyszczególnienie</i>		<i>Rok 1999</i>	<i>Rok 2000</i>	<i>Rok 2001</i>	<i>Dynamika 01/99 [%]</i>	
Podjęcia pracy niesubsydiowanej	Kobiety	13611	14359	16094	118,24	
	Mężczyźni	16164	17701	19040	117,79	
Podjęcia pracy subsydiowanej	Prace interwencyjne	Kobiety	2076	1436	920	44,32
		Mężczyźni	2179	1527	883	40,52
	Roboty publiczne	Kobiety	1094	1007	920	84,09
		Mężczyźni	2081	1697	1483	71,26
	Umowy absolwenckie	Kobiety	786	483	201	25,57
		Mężczyźni	645	381	141	21,86
Szkolenia	Kobiety	1145	897	436	38,08	
	Mężczyźni	1321	1221	913	69,11	
Staże absolwenckie	Kobiety	1996	1637	1115	55,86	
	Mężczyźni	645	551	333	51,63	

Źródło: Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 1999 – 2001; Zielona Góra.

Z powyższego zestawienia wynika, że różnica w dynamice wzrostu liczby bezrobotnych kobiet i mężczyzn podejmujących pracę niesubsydiowaną jest niewielka i wynosi niecałe 0,5 punktu procentowego.

Wzrost liczby osób podejmujących pracę niesubsydiowaną należy zaliczyć do zjawisk pozytywnych lubuskiego bezrobocia.

Odwrotna sytuacja występuje w subsydiowanych formach aktywizacji zawodowej zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn. W omawianym okresie nastąpił wyraźny spadek liczby osób objętych działaniami aktywizującymi i jest to bardzo negatywne zjawisko. Należy jednak zaznaczyć, że w większości aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu spadek liczby kobiet jest mniejszy niż w przypadku mężczyzn. Świadczy to o większym zaangażowaniu kobiet z województwa lubuskiego w procesie aktywizacji bezrobotnych.

W roku 2001 pracę (subsydiowaną i niesubsydiowaną) podjęło 18239 kobiet (w 1999r. – 16912) co stanowiło 45,6% wszystkich wyrejestrowanych z tytułu podjęcia pracy (w 1999r. – 45,1%).

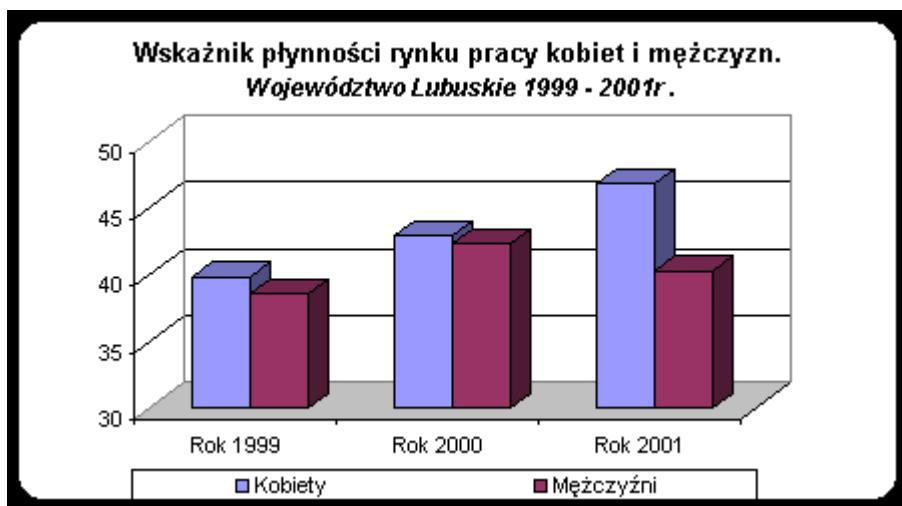
Wśród bezrobotnych kobiet podejmujących pracę:

- 79,17% to kobiety poprzednio pracujące; dla porównania w 1999r. – 74,3%,
- 7,28% zwolnionych zostało z przyczyn dotyczących zakładu pracy; w 1999r. – 5,1%,
- 20,58% stanowiły kobiety dotychczas nie pracujące; w 1999r. – 25,7%,
- 2,23% kobiet posiadało status osoby niepełnosprawnej; w 1999r. – 1,9%
- 36,12% to mieszkanki wsi; w 1999r. – 35,5.

Skuteczność realizacji programów aktywizacji zawodowej bezrobotnych ocenić można poprzez m.in. wskaźnik płynności rynku pracy

Wskaźnik płynności rynku pracy liczony jako stosunek liczby bezrobotnych, którzy podjęli pracę w danym okresie sprawozdawczym do liczby nowo zarejestrowanych bezrobotnych charakteryzuje napływ i odpływ z bezrobocia określonej populacji.

Ruch na lubuskim rynku pracy wyrażony przez wskaźnik płynności ilustruje poniższy wykres.

Źródło: Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy 1999 – 2001; Zielona Góra.

Z przedstawionego wykresu wynika, że wskaźnik płynności rynku pracy dla bezrobotnych kobiet z województwa lubuskiego, w okresie 1999r. – 2001r. wzrósł o 7 pkt. procentowych i wyniósł 46,8%. W przypadku mężczyzn wielkość wskaźnika w omawianym okresie najpierw wzrosła, a następnie spadła i w 2001r. osiągnęła wielkość 40,2%.

Powyższy wykres zinterpretować można również w ten sposób, że lubuskie bezrobotne kobiety były o wiele bardziej aktywne niż bezrobotni mężczyźni.

Potwierdza to również tabela 22 pokazująca dynamikę uczestnictwa kobiet w programach aktywizacji bezrobotnych, co przyczyniło się m. in. do mniejszego niż u mężczyzn, wzrostu bezrobocia.

Według danych GUS i MPIPS stwierdzić można, że w Polsce największą, z realizowanych programów aktywizujących, efektywnością zatrudnieniową (wskaźnik określający udział proc. liczby uczestników, którzy skorzystali z aktywnego programu i otrzymali w okresie do 3 m – cy po jego zakończeniu stałe zatrudnienie w odniesieniu do liczby wszystkich uczestników objętych danym programem) charakteryzują się programy: prace interwencyjne (około 65% w 2001r.) oraz programy specjalne (62,4%), do programów o najniższej efektywności należą roboty publiczne (13,3%).

Poważnym problemem w realizacji aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu są niewystarczające środki finansowe, których

wielkość rocznie ulegała zmniejszeniu (do 2002r.). Powodowało to zmniejszanie się skali aktywizujących działań na rynku pracy.

Efektywność instrumentów polityki rynku pracy (aktywne formy) obrazuje również stopa aktywizacji liczona jako stosunek liczby bezrobotnych objętych programami aktywizacji zawodowej do ogółu bezrobotnych. W 2001r. w Szwecji wskaźnik ten wyniósł 60%, w Belgii 50%, a w Finlandii 20%.

Natomiast w Polsce według danych GUS w 2001r. stopa aktywizacji kształtowała się na poziomie 7,54%, dla porównania w 1999r. – 23,68%; natomiast w województwie lubuskim stopa ta wynosiła odpowiednio 7,84% i 19,07%.

Stopa aktywizacji bezrobotnych kobiet z województwa lubuskiego kształtowała się następująco: 1999r. – 17,59%; 2001r. – 7,36%.

Tendencja spadkowa stopy aktywizacji jest kolejnym elementem potwierdzającym negatywne zjawisko jakim jest zmniejszanie się skali aktywnych programów przeciwdziałania bezrobociu.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując dotychczasowe ustalenia należy stwierdzić, że okres transformacji polskiej gospodarki z centralnie zarządzanej na rynkową przyniósł wiele nie tylko pozytywnych zmian. Za priorytet uznano reformy gospodarcze i społeczne. Pozycja Polek pogorszyła się pod wieloma względami. Chodzi tu przede wszystkim o pozycję kobiety na rynku pracy.

Wprowadzane w tym okresie prawne unormowania nakazujące równe traktowanie pracowników bez względu na płeć nie miały bezpośredniego przełożenia na sytuację kobiet, tym bardziej, że szczegółowe przepisy (Kodeks Pracy) weszły w życie dopiero w 2002r.

W sumie stwierdzić należy, że kobiety polskie cechuje niższy, niż w przypadku mężczyzn i mający charakter spadkowy, poziom aktywności zawodowej. Nadmienić należy, iż poziom ten na tle poziomu aktywności kobiet z UE kształtował się w dalszym ciągu na stosunkowo wysokim poziomie, co jest bardzo pozytywnym faktem.

Podobny charakter spadkowy prezentuje również wskaźnik zatrudnienia, w którym luka zatrudnieniowa, z korzyścią dla mężczyzn, kształtuje się na poziomie ponad 13 punktów procentowych. Na sytuację kobiet na rynku pracy pod kątem zatrudnienia składają się następujące czynniki:

- pracodawcy chętniej zatrudniają mężczyzn, a tym samym mniej jest ofert pracy dla kobiet (w miejscu pracy kobiety bardzo często stykają się ze zjawiskiem tzw. "szklanego sufitu" – nie są dopuszczane do kierowniczych stanowisk pomimo odpowiednich kwalifikacji);
- wykształcenie i umiejętności kobiet nie są dostosowane do wymogów gospodarki rynkowej (ogólnie bezrobotne kobiety są lepiej wykształcone niż mężczyźni, lecz wiele z nich to osoby bez konkretnego zawodu, czyli z ukończonym wykształceniem ogólnokształcącym);
- dominujące w polskim społeczeństwie przekonanie, że w sytuacji, gdy nie ma wystarczająco dużo miejsc pracy, mężczyźni mają większe do nich prawo niż kobiety.

Jeżeli chodzi o wynagrodzenia, to możemy mówić tu o zjawisku dyskryminacji płacowej kobiet, mimo korzystnej zmiany jaką był, wg danych GUS, od 1994r. wzrost dochodów realnych. Kobiety o takich samych kwalifikacjach jak mężczyźni otrzymują niższe wynagrodzenie za ten sam lub porównywalny rodzaj pracy. Dane GUS wskazują, że różnica w zarobkach wynosi blisko 20 pkt. proc.

(średnio) z korzyścią dla mężczyzn.

Zjawisko dyskryminacji płacowej występuje również w Europie i uważane jest za zjawisko powszechne.

Najbardziej niekorzystne z punktu widzenia kobiet zmiany można zaobserwować w ich bezrobociu. Te negatywne zjawiska to wzrastająca wielkość bezrobocia, które ma charakter długookresowy i stagnacyjny.

Wśród wielu jego przyczyn wymienia się stereotypowe postrzeganie ról kobiet i mężczyzn, upadek gałęzi przemysłu zatrudniających głównie kobiety, restrukturyzacja innych gałęzi i zakładów, a także przerwy w pracy kobiet (urlop macierzyński, wychowawczy, choroba dziecka itd.) co bardzo często powoduje dezaktualizację kwalifikacji zawodowych.

Lecz mimo wzrastającego bezrobocia należy stwierdzić, iż w badanym okresie utrwaliła się pozytywna tendencja, jakim jest zmniejszanie się różnicy w wielkości stopy bezrobocia kobiet i mężczyzn. Dynamika wzrostu liczby bezrobotnych kobiet, na koniec 2001r., była o ponad 15 pkt. proc. mniejsza niż w przypadku mężczyzn.

Przedstawione powyżej podsumowanie dokonanych ustaleń w całej rozciągłości ilustruje również sytuację kobiet na rynku pracy województwa lubuskiego, którego rzeczywisty obraz nie odbiega wiele od obrazu rynku pracy kobiet w Polsce.

Lubuski rynek charakteryzuje się następującymi czynnikami w odniesieniu do średniej krajowej:

- niższa liczba kobiet z wykształceniem ogólnokształcącym i wyższym;
- wyższa liczba kobiet w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym (przyszłościowo przewidywany wzrost liczby poprodukcyjnych);
- tendencja spadkowa liczby pracujących kobiet (dwukrotnie więcej niż średnia krajowa), przy czym niepełnozatrudnieni spadek liczby kobiet we wszystkich grupach i sekcjach PKD, w przypadku

pełnozatrudnionych kobiet znaczący wzrost liczby w "administracji publicznej...", w pozostałych sekcjach spadek;

- przy większej stopie bezrobocia większy wzrost liczby bezrobotnych kobiet;
- **mniejszy udział bezrobotnych kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych, przy rysującej się tendencji spadkowej;**
- w ogólnym bezrobociu kobiet – duży udział młodych kobiet do 34 lat (ponad 50%), - szybki wzrost liczby kobiet w wieku pomobilnym, które posiadają największy udział w długotrwałym bezrobociu, - **ponad połowa ogólnej liczby kobiet bez pracy z wykształceniem zasadniczym zawodowym, podstawowym i niepełnopodstawowym**
(większość to długotrwałe bezrobotne).

Mając na uwadze przedstawione w analizie dane i ich zależności, jak również powyższe podsumowanie należałoby w odniesieniu do bezrobotnych kobiet zintensyfikować działania wszystkich uczestników rynku pracy.

W chwili obecnej w ramach aktywnej polityki rynku pracy nie ma programów przeciwdziałania bezrobociu skierowanych bezpośrednio do kobiet. Dotychczasowe działania miały za cel promocję i ochronę praw kobiet, respektowanie zasad równości płci i zakaz dyskryminacji w prawie i praktyce. Dlatego, przy rosnącym bezrobociu, uzupełniając prozatrudnieniową politykę społeczno-gospodarczą rządu, czynniki samorządowe winny w ramach lokalnych rynków pracy tworzyć i realizować programy mające na celu wsparcie kobiet nie tylko na rynku pracy, podniesienie ich statusu ekonomicznego i społecznego oraz dążenie do stałego zwiększania ich zatrudnienia.

Realizacja powyższych celów wiązałaby się z koniecznością wyzwolenia wśród kobiet przedsiębiorczości, pracy na własny rachunek i sprzyałaby jednocześnie rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw. Zadania te musiałyby być realizowane przy wydatnej pomocy właściwych ministerstw.

Wśród tych zadań wymienić można:

- wspieranie i upowszechnianie dostępu kobiet do zdobywania wiedzy, prowadzenie efektywnych szkoleń zawodowych;
- ułatwienia w znalezieniu pracy lub podjęciu pracy na własny rachunek;
- promowanie elastycznych form zatrudnienia, stworzenie warunków sprzyjających zwiększeniu zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy, zwiększenie zatrudnienia doraźnego i krótkookresowego poprzez stworzone w tym celu wyspecjalizowane biura pośrednictwa;
- świadczenie bezpłatnych usług doradczych w zakresie oceny projektów działalności gospodarczej, budowania biznes planów;
- upowszechnianie wiedzy o możliwościach i warunkach rozwoju małego biznesu w lokalnym środowisku, szkolenie kobiet bezrobotnych w zakresie przygotowania do prowadzenia własnej firmy;
- wprowadzenie instrumentów motywujących kobiety bezrobotne do korzystania z pożyczek funduszu pracy na działalność gospodarczą
- tworzenie lokalnych programów promowania nowo zakładanych przez kobiety firm,
- rozpowszechnianie informacji o przedsiębiorstwach prowadzonych przez kobiety, które odniosły sukces
- rozwijanie wśród bezrobotnych kobiet lokalnych usług opiekuńczych dla dzieci, osób niepełnosprawnych, starszych;
- upowszechnianie i rozwijanie wśród bezrobotnych kobiet lokalnych firm agroturystycznych poprzez szkolenie osób chcących świadczyć usługi w tym zakresie, uproszczenie zasad rejestracji kwater, uproszczenie zasad korzystania z wszelkich form dofinansowania;
- promowanie i rozwijanie lokalnych inicjatyw samoorganizacji na rzecz kobiet.

Przedstawione powyżej zadania nie mogą być realizowane w oderwaniu od bieżącej sytuacji na lokalnym rynku pracy i bez szerokiego udziału bezrobotnych kobiet.

Nie można również podejmować skutecznych działań, zmierzających do poprawy sytuacji kobiet na rynku pracy, zmniejszenia ich bezrobocia, zniesienia dyskryminacji kobiet nie tylko na rynku pracy, jeśli nie doprowadzimy do rzeczywistego i pełnego zaangażowania wszystkich uczestników rynku pracy.

Uświadomienie sobie istnienia problemu, jego poznanie i zrozumienie, to pierwsze kroki do jego rozwiązania i do zmiany sytuacji.

opracował
Tadeusz Weber
Wydział do spraw Rynku Pracy, Informacji i Analiz
wrzesień 2003